

## A přece: demokracii patří budoucnost

Uviděli jsme zas jednu slavnostní parádu diktátorů, právě když už se zdálo, že se aspoň jeden z nich mírní, a když někteří příliš chytří, ale ukvapení politikové si dokonce začínali mnout ruce radostí, že se podařilo je rozdělit. Mussolini přijal v Římě Göringa s okázalostí záměrně významnou a vyhlásil se o demokracii způsobem tak hrubě pohrdavým, jako snad nikdy předtím.

Dnes se zas už lidé děsí, kam to povede a zda snad demokracie opravdu dohospodařila, jak Mussolini pravil, a zda nezbyvá, nežli se rozhodnout mezi fašisty a komunisty. Jiní opět míní dohospodařením demokracie konec „pohodlnému životu a luxusním nárokům pokrokářů“ a hlasatelů různých humanitních a sociálních nebo dokonce pacifistických hesel. Dnes je na čase začít žít tvrdě a nebezpečně. Také levice musí se naučit bojovat, a na vojně to musí být právě jako na vojně. Hledá se demokratický diktátor. Můžeme se vůbec ještě vyhnout diktatuře? Jak vznikají diktatury? Máme na vybranou jen mezi diktaturou pravou či levou?

To jsou otázky a to je myšlenková situace velmi povážlivá. Je vidět, že vzniká zmatek. Zaměňují se pojmy. Stává se naléhavým jít trochu do hloubky, a vyjasnit si, oč jde. Jak to je s diktaturou, co znamená v dnešní krizi, kdo ji přinesl a co se s ní spojuje.

### Jak a proč diktatury vznikají.

Moderní stát demokratický nezná diktatury, ačkoli můžeme zaznamenat z ještě nedávné doby diktatury faktické, zůstávající přesto v rámci ústavy a hlavně neměníci instituce. V tomto smyslu možno mluvit na příklad o diktatuře Lloyd Georgeové za války, prodlužující se pak hlouběji do doby poválečné, až toho Angličani měli dost a svrhli ji známým „spiknutím v hotelu Carlton“, oposicí konservativní většiny, vedené Baldwinem. Takovou byla i diktatura Hindenburgova v posledních letech jeho života v Německu, kdy tu již nebylo jiné autority, a takovou je dnes diktatura Rooseveltova v Americe, která potřebovala jedné vedoucí hlavy a jednoho páru tvrdých rukou. Ale to jsou vesměs diktatury v uvozovkách a diktátoři proti své vůli, z donucení situace, z nouze.

Z nouze, z krise vznikají však i pravé diktatury moderní, jako Leninova, Stalinova nebo Kemalova, Mussoliniho, Hitlerova, maršála Pilsudského nebo krále Alexandra. To je tedy obecná podmínka: z nouze nejen hmotné, nýbrž i duchovní, ze zmatku a strachu, z rozkladu dosavadního řádu a z obecné potřeby nového vzniká diktatura. Nikde nevznikla z rozumu, úvahy a přesvědčení, nikde nebyla přijata vědomě. Diktatury, jako tomu bylo vždy a všude, už v starém Římě nebo v renesančních městech, vznikají z nouze, z ohrožení a zmatků vnitřních i vnějších, z války a porážky, z rozvratu a paniky, kdy silný jedinec nalézá svou příležitost a je dokonce volán jako spasitel.

## Recept proti diktaturám.

A kdybychom pak chtěli odtud odvodit užitečný závěr na přirozenou otázku, jak zabránit vzniku diktatur, řekli bychom jen, že třeba bránit včas, prozíravě a energicky vzniku takových situací, z nichž se diktatury rodí. Dbát zkrátka, abychom se vyhnuli katastrofám, aby společenský řád bezvadně fungoval, aby nebyl rušen ani zvenčí brutálním násilím válečného útoku, ani vnitřním revolučním třídním bojem, propukajícím dokonce v pravou občanskou válku, jak toho vidíme odstrašující příklad ve Španělsku. To však je vždy už jen provalení hluboko uloženého vředu, který musil již dlouho zráti a otravovat vnitřnosti národního organismu.

Recept proti diktaturám, kdyby jej někdo hledal, zní tedy: míti jasné a zdravé poměry, nenechat klíčit a se rozrůstat oprávněné nespokojenosti, nic nezanedbat nebo dokonce neprovokovat, za to pracovat a spolupracovat, mít kázeň i dobrou vůli, a ovšem také trpělivost, vytrvalost, rozhodnost a skutečné státnické schopnosti. To zaručuje mír a prosperitu, klid a spokojenost občanstva, sílu a vážnost státu, a za takových okolností k útokům obyčejně nedochází a diktatury ani diktátorů není zapotřebí. Každý si také odvodí odtud poučení pro naše zvláštní poměry domácí, uvědomí si kategorický příkaz zachování koaliční spolupráce na linii středu a bude konstatovat s větší či menší úlevou podle svého temperamentu, že, jak věci u nás byly zajištěny a jak jsou a slibují dále se rozvíjeti, není to s bezpečností naší demokracie nejhorší.

### Diktatura přináší také ideje.

Ale věci, bohužel, nejsou tak jednoduché a dospěly už příliš daleko. Složitost dnešní situace společenské a mezinárodní nevyrostá z pouhého ohrožení normálních, parlamentních režimů, z nepořádků, daných světovou válkou a velkou revolucí národů, ze zhroucení starých říší a z nehotovosti, dětských nemocí mladých států národních. To platilo snad o době bezprostředně poválečné, taktó vznikla na př. diktatura turecká, polská a ještě jugoslávská, ale to není dostatečné vysvětlení toho, co tu máme na mysli: takové diktatury ruské, italské, německé. Proto také mluvíme při nich spíše o komunismu, fašismu, nacismu, zdůrazňujíce stránku obsahovou, nikoli formální. Každá z těchto diktatur má svoji filosofii, nebo, jak se dnes říká, ideologii, odporující přímo, podle výroku Mussoliniho, „myšlenkám roku 1789“.

Ovšem, že i tyto diktatury vznikly všude z války a revoluce, z toho ohromného prázdna nejen materiálního, nýbrž i ideového, jež se otevřelo po katastrofě roku 1917-18.

V Rusku byla to porážka a pád carismu, při čemž porážka na bojištích války světové a předtím už rusko-japonské dlužno považovati jen za situační příležitost. Vlastní katastrofa vězela hlouběji, v korupci a neschopnosti, konečně v přežilosti celého theokraticko-byrokratického režimu. V Itálii byl to rov-

něž vyložený bankrot režimu tak zvaně liberálního a parlamentního, který se projevil neúspěchy válečnými i mírovými, u Caporetta i v Paříži, ale pak také v poválečných problémech hospodářských a sociálních a nakonec i v administrativě a v úplné neschopnosti vlád ovládnouti morální i materiální krizi, již země byla zachváčena. A v Německu jsou věci teprve velmi jasné. Zde jde zřejmě o produkt bezpříkladné nouze v každém slova smyslu: porážky, zklamání, zhroucení, zas ani ne tak vnějšího, jako zhroucení všeho toho, co každý Němec nosil v sobě jako svou pýchu a předsudek. Dále produkt „versailleského diktátu“, politické nejistoty, slabosti demokracie, speciálně sociální demokracie, ale také neschopnosti vítězů vzchopit a spojit se k opravdovému pochopení a uchopení „příležitosti z roku 1919“, vyhrát také tu ideovou válku, která zde už tenkrát byla. Produkt inflace a sebevražedné sabotáže, hospodářské krise a nezaměstnanosti, a teprve konečně produkt nového učení, působícího na city i prastaré instinkty masy, učení, šířeného jedinečným demagogem.

Ale jak Lenin, tak Mussolini, tak Hitler nejsou pouze diktátoři, jsou to hlasatelé ucelených světových názorů, zakládající svou moc nejen na usurpaci, nýbrž na rozpoutání revolučních hnutí, z nichž každé spočívá na principiálních základech; neukládají se davům svou pouhou fysickou převahou, obracejí se k nim s jistým apoštolátem a předkládají svým věřícím nový ideál i novou soustavu hodnot a společenského řádu, přicházejí s myšlenkou a plánem, jsou bojovní, destruktivní, ale zároveň i pozitivní a konstruktivní svým způsobem. Všichni tito diktátoři shodují se v tom, že odsuzují platný společenský řád, prohlašují jej vinným všemi ranami a celou bídou, již lid trpí, slibují ráj na zemi, až se podaří staré a nepřátelské moci zničit a nové myšlenky a plány plně uskutečnit.

Pravé moderní diktatury nejsou podle své povahy a smyslu pouhými osobními, libovolnými režimy, nýbrž i novými společenskými soustavami, v nichž ideje svobody, diskuse a kritiky, snášelivosti a blahobytu, idea člověka jako jedince a celého toho nekonečného individuálního rozružení, jež vykazuje duchovní vývoj lidstva, jsou opuštěny, zavrženy, a proti nim postaveny myšlenky kázně, poslušnosti, oběti, podřízení individua druhu, společnosti, třídě, nějakému kolektivu. Tím jsou popřeny i naše ideje pacifistické, mír, vzájemná úcta a spolupráce národů, odzbrojení, obecná bezpečnost. Je to jakýsi dynamismus, který se přirozeně uskutečňuje bojem, a který nemůže býti plně uskutečněn než v rozměru celé planety, v rozměru světovém, který u komunismu má ráz revoluční internacionály, u fašismu ráz imperia-listický. Cíl: pax romana, klid, uskutečněný nadvládou nejsilnější, „nejvyšší“ rasy.

Teprve uvědomíme-li si tuto skutečnost, že moderní diktatury nejsou jen mimořádnými vládními formami, osobními režimy silných jedinců a jejich družin, a jako takové pouhými násilnými episodami, nýbrž že jsou to celé nové filosofie a společenské soustavy, které vyzývají ideovou soustavu moderní demokracie na souboj, stavíce nový ideál proti starému, nový řád proti starému, o němž prohlašují, že dohospodařil, uvědomíme si také celou vážnost věci a dovedeme se postavit na široké frontě doslovně „k obraně svých nejvyšších statků“.

## Demokracie pod dvaceti lety.

Demokracie nesmí dovolit, aby byla zaměňována za pouhou banální existenci států, dosud nezachváčených oživujícím vichrem revoluce, ani za neurčité přechodné stadium, slabou prostřednost mezi dvěma bujarými zápasícími věrami, zápasícími o to, která z nich vtiskne světu definitivně svoji vlastní tvář. Demokracie je ve skutečnosti také nové učení, které dosud zápasí o své vtělení a které dosud nemělo času zachvátit svět a proniknout národy a všechny vrstvy a sféry života společenského do hloubky i šířky.

Je to vlastně hrozné pomýšlení, že je tomu přece teprve dvacet let, co toto nám bylo samozřejmé, a co jsme všichni, v Evropě i v Asii, naslouchali evangeliu z Washingtonu, evangeliu nejen Wilsonovu, také Masarykovu, které nám demokracii ukazovalo ne jako hotovou skutečnost, nýbrž jako velký úkol budoucnosti jak pro vnitřní zřízení států, tak pro sféru mezinárodní: myšlenka Společnosti národů a organizace míru, rovnosti národů velikých i malých, odstranění nátlaku a války, nahrazení celé té naturalistické primitivnosti, která dosud vládne, pokojnou soustavou řádu kulturního, rozumného. Toto evangelium, které mělo tak mocný ohlas po světové katastrofě z let 1914-18 a odpovídalo živelní potřebě lidstva, vyjadřované tenkrát obecným voláním „již nikdy válku“, jako by dnes bylo zapomenuto. Je to jistě naše vina, že jsme v uskutečňování demokratického programu nepokročili rychleji a dále, zejména, že jsme náležitě nevyužili své velké příležitosti. Ale to nikterak neznamená, že učení demokracie bylo poraženo, tím méně, že bylo zvaženo a shledáno lehkým. Největší a nejvyspělejší země světa stojí za ním a mladé národy hlásí se k němu tak, že ani vyslovení nepřátelé neodvažují se veřejně odmítnout jeho jádro: ideu demokracie samu, vládu lidu, lidem a pro lid, nýbrž útočí pouze na její provedení, na její vnější přívlastky a vedlejší produkty, nedostatky v provedení, tedy vlastně na její karikaturu, a samy prohlašují se za demokracii pravou.

Mluví se mnoho v Rusku o komunistické nebo sovětské demokracii a také Mussolini a Hitler ujišťují občas, že fašismus a lomený kříž představují demokracii, ovšem tu pravou. Že zatím máme v Rusku diktaturu proletariátu resp. diktaturu jednoho nebo několika nad proletariátem, a v Německu a v Itálii diktaturu stranicky organizované oligarchie, která představuje samozvanou národní elitu s bohorovným vůdcem v čele, a přitom všude bezpříkladný útisk, uzavřený obzor, oslepení myšlenky, nezbytnou uniformaci všech forem života, naprostý zákaz a nedostatek kritiky a teror, to se příkrývá nebo vykládá jako nezbytná ocelová lázeň lidstva, připravovaného pro budoucnost.

Tento boj proti demokracii existující dovoláváním se demokracie jiné, příští, je ovšem průhledný polemický trik, při němž se ideál jedné strany staví právě proti pouhé všední skutečnosti strany druhé, a strašlivá skutečnost vlastní praxe, pokud ji nelze přestě zapřít, vydává za přechodnou etapu a svádí na přežitky, odpor a sabotáž nepřátelských živlů. Není třeba popíratí velké technické i sociální a politické výkony diktatur — faraonové je vykazovali také — to je přestě výsledek velkého sebrání a vybičování sil. Za ja-

hou cenu a jak dlouho se vydrží takové tempo? Jak se zaručí vnitřní stabilita a prodlužování, přenášení režimu, kvalita a kontrola vůdců?

**Diktátor chodí tam, kde demokracie nebylo.**

Dohospodařila demokracie opravdu? Byla myšlenkově i fakticky překonána, přinášejí nová učení a hnutí vyšší ideje a lepší společenský řád, který by měl dnes všechny vyhlídky proniknout a trvale se uplatnit? Je pouze fašismus či bolševismus soustava budoucnosti?

Tu je jistě v první řadě nápadný fakt, že komunismus a fašismus pronikl a uplatnil se až dosud pouze tam, kde vznikl zmatek a hmotná i duchovní nouze, ale nejen to, že to bylo vždy jen v těch zemích, kde demokracie předtím neměla času nebo vhodných podmínek, aby pronikla aspoň dostatečně v jejich institucích.

Rusko nepoznalo nikdy jinou než despotickou vládu. Zde tedy o vzniku a vítězství diktatury nelze vlastně mluvit. Kterákoli vláda, ať na jakémkoli principu spočívající, byla by zde musila zprvu přijmout formu diktatury; to lze říci přímo na její omluvu. I ty hrůzy, které se mohou vytykáti vládě sovětské, jsou snad spíše typicky ruské, než bolševické. Ani ta skutečnost, že vláda sovětů nemohla uskutečnit rajský stav beztrždní a bezestátní společnosti, který tanul na mysli Leninovi, nezasluhuje výtky, právě proto, že to byla čirá utopie. Jeví-li tedy dnešní ruská skutečnost určité známky reakce s hlediska komunismu, které se hodně vytykají právě levými kritiky, je to jen potvrzení tragického omylu původního a jsou to známky pokroku s hlediska historické sociologie. S tohoto hlediska můžeme klidně říci, že nová fáze diktatury sovětské a její státně-kapitalistická a národně-patriotická ideologie tvoří nezbytnou průpravu k společenskému stavu Ruska, který teprve umožní vznik fírem demokratických.

Ale ani v Itálii nebylo před fašismem podmínek skutečné demokracie, tím méně demokratických poměrů samotných. Itálie nebyla sjednoceným národem, ani ve smyslu politickém, ani sociálním. Slovo o dvojnásobném národě Italů, Italů elity a líného davu, nebylo pouhou frází, a k tomu přistupovala nejednota krajů. Parlament byl pestrou oligarchií, značně korupční. Fašismus dnes nesporně sjednocuje národ, učí jej kázní a práci, zvyšuje úroveň nejnižších vrstev a dodává celku sebevědomí. To jsou nezbytné předpoklady demokracie. Jinak neodolá odstředivým silám tříd a sváru různorodých složek, nedostane se odhodlaně ke skutečné demokratické spolupráci a pokroku, nýbrž vyústí nezbytně v občanskou válku, jako se to právě dokumentuje v historii jiné, ještě mostalejší románské země, ve Španělsku.

Konečně také o Německu víme, že tam nikdy nebylo demokracie, ani národní jednoty a sebevědomého člověka, nýbrž vrchnostenský systém a zatuhlý tradicionalismus, dokonce dvojitý, protestantský a katolický. Tedy zde nikde nebyla demokracie porážena, poněvadž vůbec nebyla na bojišti. Tam, kde byla doma, stojí ještě všude.

**Schopnosti národů pro demokracii.**

Co je demokracie? Víra v člověka jako bytost mravní, v jeho fyzické a duševní schopnosti, v jeho rozum a vůli, v jeho práci a kulturní poslání. V práci a poslání člověka jako jedince ve společnosti. Mezi myšlenkou svobody a služby není rozporu, právo a povinnost jsou pojmy sebe doplňující. Nemůže obstát společnost, kde tyto věci nejsou v rovnováze. Kde tomu tak není, vracíme se do přírody, do anarchie nebo despotie. Lidská společnost ani v národech, tím méně mezinárodně, nepřerostla však dosud nikdy řádně přírodní stadium, třebaže se za kulturním ideálem demokracie silně rozeběhla ve šťastném století devatenáctém. V podstatě zůstávala demokracie programem, evangeliem, ideálem. Nebo také módou, přijatou fasonou veřejného života, která se námnoze ukládala docela z vnějšku. Demokracie byla v devatenáctém století jakousi anglickou módou. Byl to recept americké konstituce, rozvedený a popularizovaný francouzskou encyklopedií a velkou revolucí. Ale anglosaský (a svým způsobem francouzský) člověk má, nebo nabyl svým staletým kulturním a politickým vývojem, přirozených předpokladů pro moderní demokracii. Je to jeho typ. Angličan je svobodný, uvědomělý, hrdý, vyspělý, schopný sebekázně a uvyklý samosprávě. Fašismus se tu prostě nechápe. Fašistická Anglie je čirý nesmysl. Právě tak jako komunistická. Zde je opravdu duchovní homogenita národa a politická svoboda institucí. Demokracie je přirozený výraz života.

A my můžeme říci s dobrým svědomím, že i náš národ má své psychologické a sociologické podmínky pro zdárnou demokracii, přesto, že má před sebou ještě nerozřešený problém plného vnitřního sjednocení se Slováky. Odkaz naší husitské a bratrské minulosti, celá minulost našeho národního probuzení a nenáhlého propracovávání se z rakouského hřbitova, náš odboj proti Vídni, který v hlubší perspektivě spadá, přes nezbytné kompromisy a periody oportunistu, v jedno s počátkem a průběhem celých našich politických dějin, od Palackého a Havlíčka až k Masarykovi a Benešovi, to jsou pro nás bezpečné základy. Český člověk je zvyklý držeti se zpříma, pracovat samostatně a houževnatě, je vážný a strážlivý, nakloněný součinnosti a organizační kázní. Prošel tvrdou školou, je vzdělaný a zkušený. Právě proto u nás také fašismus ani komunismus neměl úspěchu a není a nikdy nebylo tu skutečného nebezpečí pro demokratický režim.

Ale to nutno mít na mysli: Demokracie není nic snadného. Vyžaduje nejen určitých mravních a společenských předpokladů, nýbrž i určitého napětí a odhodlání, jež jen málokterý národ dosud náležitě splňuje. Schopnost užívat a zneužívat svobody je vzácná. Proto není divu, že v zemích, kde lid byl zvyklý poddanství nebo se oddával lenosti, ať duševní či tělesné, kde nebylo ještě niterné národní jednoty a uvědomění, a režim byl vždycky despotický nebo špatný, přišla diktatura. Ostatně je snad lidské přirozenosti poslušnost autoritě a radost z pocitu pevné vedoucí ruky bližší a rozhodně pohodlnější, nežli vědomí samostatnosti a svěodpovědnosti.

Přesto nedovedeme si představit, že by vzdělání Evropané, jakmile jsou vyburcováni z pasivity, mohli trvale zůstat v takové spoutanosti myšlenky a celého společenského řádu, v jaké je dnes v četných a vel-

kých zemích vidíme, a že by se mohli dát opravdu stlačiť do stavu otrokú, ktorí nedovedou než dľať otreky i z jiných.

## Vyhliďky.

President Masaryk sám hned na počátku doporučil studovat vážně ty hromadné a nejen politické, nýbrž i duchovní zjavy a hledat chyby především u sebe. Demokracie nesmí býti nehybná a sebou spokojená, nesmí se vyčerpávat zřetelem k vnějším formám vládním a společenským. Je to duch, který oživuje, který také oživuje a strhuje masy. Demokracie byla po překonání válečné a první poválečné krise opravdu příliš pasivní, konservativní, zaujímala postoj obranný a celkem negativní. Marný radikalismus Wilsonův na jedné straně, a složitost národních a sociálních problémů po velké válce a revoluci ji zmátly a vysílily. Teprve dnes nová iniciativa Anglosasů, ohlašující se projevem Rooseveltovým v Buenos Aires a rozhodnutím Anglie, slibuje nové duchovní výboje. Zdá se, že počíná svítat. Není nic platno odmítati ideologickou válku, když tu jest. Není pochyby, že Němci a Italové profitují z dnešního zmatku a z toho, že se mohou vydávat za ochránce evropské civilizace, kterou redukuji na několik nejzákladnějších kulturních statků: národ, rodinu, vlastnictví. My musíme výzvu přijmout, a odmítáme-li stejně fašismus i komunismus, musíme se ujmout vědomě a důrazně znovu toho mohutně rozevlátého praporu, který jsme poněkud neprozřetelně tak záhy po konci války odložili.

Mluví-li se o demokratickém bloku, nelze však dosti varovat před touto metaforou. Spolupráci demokratických států nelze zaměňovat za mocenskou skupinu vojensky organizovanou, která by se postavila do bojového postoje proti jiné. Nejen proto, že jako taková je naprosto neuskutečnitelná, nýbrž zejména proto, že by se tím Amerika zaháněla znovu do příkré izolace, zatím co její druhý velký demokratický prezident dvacátého věku nám chce přinést rozhodující pomoc, kterou jen nechápaví označují za „pouze“ mravní a hospodářskou. Právě proto, že jde dnes o skutečnou válku ideologickou, je t a k o v á t o pomoc rozhodující. Kdyby Amerika dnes neskládala tak zřetelné kredo demokratické, jaké ukázalo hlasování ze dne 4. listopadu a panamerický kongres, nemluvil by jen Mussolini pohrdavě o demokracii, nýbrž podle toho také jednal. Ostatně současně s tím, co zástupce „Völkischer Beobachteru“ radostně zaznamenával jeho slova o dohospodařivší demokracii, šéfredaktor téhož německého oficiálního listu snažil se dokázati, že demarkační linie nejde mezi fašismem a demokracií, nýbrž mezi komunismem a západní civilizací. Není však jiné západní civilizace, nežli demokratická, která ukázala svoji převahu nad starou autokracií v min. století, a hlavně v letech 1914—18, a která ji dokáže i nad tou novou, která se zrodila jen ze zmatků této mimořádné doby a jen v nich má své odůvodnění. Demokracie nedohospodaří dříve, dokud se sama sebe nevzdá. Naopak dohospodaří diktátoři, jakmile nesmírná bída nynější krise bude překonána a jejich lidé dospějí tak daleko, aby pochopili, že nepotřebují žádného divotvorce, který se ostatně nedá kdykoli vytáhnouti z umělé líhne — nýbrž že si mohou vládnout sami.

Rudolf Procházka.

## poznámky

### Hnutí mezi zaměstnanci

Hospodářský sbor Exekutivy veřejných zaměstnanců připravil návrhy, které mají dodati širší a přesvědčivější rámec pro snahy veřejných zaměstnanců o zrušení platových srážek. Hospodářský sbor se snaží opřítí zaměstnanecký požadavek o konsumentskou politiku ve chvíli, kdy se jedná o větší pomoc našemu vývozu. Cheť totiž upozornit, že i záměrnou podporou domácího trhu se může dostatí výrobě silného podnětu. Teoretické názory o této hospodářsky politické směrnicí se mohou různit. Úvahy však zaslouží podnět hospodářského sboru Exekutivy, aby pro větší přehlednost byly výdaje v příštím státním rozpočtu rozděleny na tři složky: ryze správní, udržovací a investiční. Exekutiva se totiž takticky správně pokouší dosáhnouti už nyní vlivu na příští rozpočet. Doplniti by měla své úsilí také přísnou a zevrubnou veřejnou kritikou všeho veřejného hospodaření. Zaměstnanci a jejich odborové organizace mají zajisté nejlepší možnost prosvítiti si leckterý záhadný kout veřejného hospodářství. Exekutiva slíbila několikrátě tuhle kritiku. Měla by ji provésti. Získala by si uznání a vědomostí celé veřejnosti.

Druhým takovým pokusem hájiti širší hospodářskou argumentací zaměstnanecký požadavek, je pamětní spis závodního výboru zaměstnanců Anglobanky. Zaměstnanci žádali zlepšení platů, odvolávajíc se na nepříznivý cenový vývoj. Ředitelství banky je vyzvalo, aby dokázali oprávněnost svých požadavků. Závodní výbor vypracoval obšírný pamětní spis, kterým se snaží dovésti ze světového a našeho vývoje hospodářského, že obratem konjunktury nastává v z e s t u p c e n. Zároveň dokazuje závodní výbor, že cenové indexy nevyjadřují sociální a hospodářské poměry zaměstnanců, na něž měli vliv i jiní činitelé, jako neúplná valorisace předválečných platů, platy snížené za krise a rušení bytové ochrany.

Exekutiva veřejných zaměstnanců, jež na sebe několikrátě upozornila snahou vyjiti z dosavadních úzkých pracovních metod odborářských, ukázala letos ještě jiným způsobem, kudy se bude bráti vnitřní práce odborových organizací. Vedle ústředního správního orgánu, výboru a předsednictva, zřídila si několik odborných komisí, které připravují jednotlivé věci, jež vyžadují důkladného propracování odborného. Odborné komise jsou dobrým pomocníkem ústředního orgánu. Mají ještě další výhodu. Jsou školou, v níž se vychovávají odborářští specialisté. Jimi může pak organizace obsaditi s větším úspěchem rozličné zastupitelské funkce. Dosud se tam většinou vysílají jen tak zvaní zasloužilí členové, u nichž rozhoduje mnohem spíše délka členství než odborná způsobilost. *ld*

### Ludová strana a Hodža

Je zajímavé sledovat poměr Ludové strany k dru Hodžovi. V minulosti i v přítomnosti. Hodža je beze sporu silnou slovenskou osobností, která vtiskla československé politice nejednou svůj rys. Na poměru Ludové strany k němu ujasníme si několik skutečností života tohoto velkého slovenského politického útvaru.

Stanovisko Ludovců k Hodžovi nemá pevnou základnu. Je to vlnivá křivka podle stranické potřeby té které doby. V souladu s Hodžou byli Ludovci vlastně stoprocentně jedině ve starém Uhersku. Samozřejmě ovšem jen tehdy, jestliže za Ludovou stranu považujeme především Hlinku a Jurigu. Bylo to přirozené spojenectví a přátelství na konkrétní politické platformě. Oba partneři šli velký kus cesty spolu, protože měli společný cíl. Každý svým vlastním způsobem, ale oba se stejným zaměřením.

Jiná situace nastala po převratě. Politická diferenciacie učinila z bývalých spolubojovníků konkurenty. Konservatismus se stáhl k Hlinkovi. Pokrokovější vrstvy přidaly se k Hodžovi, který založil svoji rolnickou národní stranu. Obě tato politická skupenství byla zcela přirozeným produktem vývoje doby. Hlinka by byl chtěl, aby zástupci slovenského lidu zůstali v pražském parlamentě pohromadě na věčné časy, seskupení ovšem podle přání jeho, podle starých konservativních zásad, ze kterých nemínil nic slevit. Základna to pro nové poměry ovšem naprosto nemožná. Hlinka pak vždycky, kdykoliv se mu pro to zdála být doba příhodnou, činil Hodžovi a slovenské

česí agrární strany nabídky, aby postupovali společně. Tyto návrhy zůstaly na druhé straně bez ozvěny. Hlinka zůstal v zájmu staré ideologie. Hodža, ačkoliv také příslušník staré slovenské politické generace, zcela splýnul s novou dobou. Hlinkovy nabídky byly Hodžovi kladený vždycky, když se zdálo, že tento vůdčí slovenský politik československého přesvědčení a směru je ve své politické kariéře s něčím nespokojen. Ludová strana, prožívající vlastní nespokojenost, již dávala vždy nejraději směr protičeský, domnívala se, že také Hodža takto zaměří vlastní nespokojenost. Pro Ludovou stranu společný postoup s Hodžou, ovšem s Hodžou přizpůsobeným jejím přáním, byla představa téměř rajských vidin. Jak by se Češi dívali a těšili, až by takto jednotné Slovensko se jim představilo, slavnostně vtáhlo do parlamentu a tam by položilo požadavky — Hlinkovy slovenské Ludové strany! Neboť tak a ne jinak si Ludovci představují eventuální postup s Hodžou. Proto také jejich nabídky zůstaly vždy bez odpovědi. Hodža je politická osobnost vlastní koncepce. A když tak nabídky zůstávaly bez odpovědi, Ludovci vystřídali je nenávisťnými útoky. Někdy to bylo až vyhazování z národa, jak činí Ludovci všem, kteří nejdou s nimi.

Tak se zápolilo mezi Ludovci a Hodžou po několik let. Hodža je daleko přerostl vážnou politickou a hospodářskou prací, ale, což je neméně důležité, také hospodářskou mocí.

Naděje na dohodu s Hodžou u Ludovců silně obzvlivly, když se stal ministerským předsedou. Podle představ Ludové strany měla to být ovšem dohoda podle jejich cílů. Doložme, že na československé straně opravdu byla upřímná snaha po dohodě s Ludovci. Někteří, i když znají Ludovou stranu, byli v té chvíli přesvědčeni, že Slovák dr. Hodža ji může uskutečnit.

Ludovci v době, kdy dr. Hodža nastoupil svůj úřad, přímo ho zahrnovali pozorností a pochvalou. Zdálo se jim, že Slovák nemůže odmítnout jejich požadavky. V hloubce svého nitra jsou snad opravdu přesvědčeni, že všichni Slováci a celé Slovensko jsou zajedno a budou ochotni přijímat autonomistické požadavky Ludové strany. Jsou pak překvapeni a rozmrzení, když se setkávají se Slováky, kteří nejsou ochotni přísahat na jejich politickou víru a podřídit se jí. Takových lidí je na Slovensku podle volebních výsledků více než dvě třetiny. Ministerský předseda Slovák nemohl pak přirozeně chovat náhledy na dohodu s Ludovci jen podle představ této strany. Nebyl ochoten vydat Ludové straně Slovensko, jak si toho žádala. Souhrn jejich požadavků směřoval právě k tomu. U Ludovců dostávají se pak opět zklamání z Hodžů, jako už před tím několikrát. Hodža je nikdy nemínil zahnat daleko od sebe. Ani když nemohl s nimi sjednat dohodu pro přeměrné požadavky. Zůstal však klidný. Popíral sluchu přáním a stížnostem Ludové strany i potom. V nejednom případě vyslyšel prosby Ludové strany a pomohl jí, především pokud šlo o některé její hospodářské zájmy a osobní věci ve veřejné správě. Nutno hned dodat, že nikdy nesplnil žádné přehnané prosby Ludovců. S tím ovšem Ludová strana nemůže být spokojena. Tento věčně nespokojený politický útvar, jehož plnou spokojenost bylo by lze vykoupit jedině autonomií, hledá proto k dosavadnímu ministerskému předsedovi Slovákovi nový poměr.

Ludová strana v přítomné době sleduje se zájmem rozpory v koalici, vyplývající z neurovnaných poměrů v agrární straně. Se souhlasem přijímá podkopy, která pražské křídlo agrární strany připravuje pod Hodžovu posici. Má to pro ni několik výhod. Především uvolňuje jí to ruce k boji proti slovenskému křídlu agrární strany. Dále Ludovci mohou se opírat o stanovisko pražského vedení agrární strany při kritice naší zahraniční politiky. Ponechávající u jedné části agrární strany naději na možnost dohody a utvrzující tuto část agrárníků ještě voláním po občanské koalici, Ludovci podporují a živí rozháranost poměrů v agrární straně. Nutno konstatovat, že Ludová strana je pro pražské vedení agrární strany spojenec naprosto nespolehlivý. Počítá jen s vlastním prospěchem. Část Ludovců je přesvědčena, že Hodža, kdyby padl, byl by znechucen, a to nejen proti pražskému vedení agrární strany, ale proti Praze vůbec. Ludovci jsou ochotni věřit, že Hodža by pak byl snad povolnější k dohodě s nimi. A opět vidí růžové vidiny, až slovenská zástupci by pod jejich vedením vpadli do parlamentu...

Představa bez politické reality. Ale v Ludové straně existuje. Je zajímavé, že někteří z Ludovců v této souvislosti dívají se s nadějí k nedávno vytvořenému sboru slovenských koaliciálních poslanců. Domýšlejí se, že přibráním autonomistů mohlo by se vytvořit takto slovenské centrum podle separatistických představ. Je třeba tyto názory Ludovců znát, abychom viděli jasně jejich další pohyby. Ludová strana v přítomné době pracuje pro pád ministerského předsedy Slováka dra Hodži. Nic by jí neškodilo, kdyby místo něho stal se pak ministerským předsedou Čech. Její nespokojenecká politická linie hledala by pak opět svoji novou cestu.

Arnošt Pospíšil.

Od příchodu hospodářské krise stala se nezaměstnanost velikou hospodářskou a politickou otázkou. Pro stát je to velké břemeno finanční, pro nezaměstnané ještě větší břemeno lidské. Státní péče o nezaměstnané je jednak zákonitě povinná, jednak dobrovolná. K první je stát zavázán zákonem z r. 1923 tím, že musí přispívat odborovým organizacím na podpory v nezaměstnanosti. Třeba to v době krise vyžaduje velkých nákladů (roku 1935 se takto vydalo okrouhle 348.5 milionů), daleko to nestačí pro všechny nezaměstnané, nýbrž sotva pro třetinu. Všichni dělníci nejsou totiž odborově organizováni a mimo to je tato podpora časově omezena. Ostatní nezaměstnané musí stát chtít nechtít udržovat při životě cestou administrativní, přímými podporami. Z těch je nejdůležitější státní stravovací akce.

Tato akce existuje od poloviny roku 1930 a záleží v tom, že stát zaplatí družstvům nebo obchodníkům určité množství potravin, které si u nich nezaměstnaní vyberou. Je to množství neveliké: za 10 Kč týdně pro svobodného a za 20 Kč pro živatele rodiny.

Příhlášky o podporu přijímají obecní úřady. K posouzení přihlášek jsou v obcích sociální komise, v nichž zasedají: starosta, jeden člen finančního výboru a členové jmenovaní okresním úřadem a to: tři samostatně výděleční, tři zaměstnanci a dva až čtyři zástupci důležitějších odborových organizací. Komise prozkoumá návrhy obcí a okresní úřad pak učiní celkový návrh pro okres zemskému úřadu a ministerstvu sociální péče. Zemský úřad sestaví přehled pro celou zemi, předloží jej ministerstvu sociální péče a to zase požádá ministerskou radu o přiděl peněz, povolenou částku rozvrhne na okresy a pošle jim stravovací lístky.

Píše-li se často v novinách o tom, jak se zneužívá podpora v nezaměstnanosti, zpravidla se hodně přehání. Je zřejmé, že z deseti nebo dvaceti korun týdně nikdo nezbohatne a že každý dá přednost slušnější placené práci než hladové podpoře, která ostatně na živobytí vůbec nemůže stačit. Když se někdy agitace žádá, aby tedy nezaměstnaní za podporu pracovali, zapomíná se zase, že podpora je daleko nižší než normální mzda a že není možno na člověku žádat, aby za deset korun těžce pracoval šestkrát po osmi hodinách v týdnu.

Jest ovšem pravda, že v celku stravovací akce státní pokladnu velmi zatěžuje. Vynaložilo se na ni okrouhle: roku 1932 225 milionů, roku 1933 233.5 milionů, roku 1934 222.5 milionů, roku 1935 260 milionů, roku 1936 252.5 milionů. Je víc než pochopitelné, že se státní pokladna za těchto okolností snaží, aby se podpora nezneužívalo. Kulaté slovo „zneužívat“ může tady však znamenat jen jedno: aby podpora nedostávali lidé, kteří podle směrnice na ni nemají nároku. Tím není řečeno, že směrnice vyčerpávají všechny možnosti a že mimo jejich rozsah už není lidí převelice potřebných. Jsou takoví lidé a jsou prostě ponechání osudu.

Přece se však zjistilo, že některé obce si nepočínaly přesně podle předpisů. Proto ministerstvo sociální péče vydalo v červenci minulého roku výnos, kterým na tyto přestupky upozornilo. Někde si obce na značnou administrativní práci, spojenou se stravovací akcí, přibíraly pomocné síly a platily je stravovacími poukázkami. Někde zase vydávaly poukázky i lidem neoprávněným: osobám se starobní rentou, lidem práce neschopným, zchudlým živnostníkům, osobám, k nimž byly samy povinny chudinskou péčí atd. Nebo platily poukázkami mzdy za obecní práce nebo za mytí škol, což jsou podle zákona povinny dávat dělat na vlastní náklad. Proto musilo ministerstvo vyzvat obce, aby se přesně řídily směrnici.

Ministerstvo financí je resort, jež v době krise netřeba nikomu závidět. Se všech stran nové nároky, ale naděje na nové příjmy skoro žádná. Proto se netřeba divit, že se jeho úředníci hrozí množstvím peněz, jež stojí péče o nezaměstnané, a že se snaží, aby si toto břemeno nějak nadlehčili. Spočítáme-li všechny druhy podpor a akcí, stojí nezaměstnanost státní pokladnu ročně daleko přes půl miliardy. Ministerstvo si o tom loni vypracovalo pamětní spis, v němž uvádí, že výdaje na nezaměstnané činily roku 1931 3.45% státních příjmů, roku 1932 5.57%, roku 1933 7.82%, roku 1934 5.82%, roku 1935 8.79%. Při tom jsou naše podpory pro nezaměstnané nižší než v jiných pokročilých státech, a je ještě asi 70.000 osob, jimž se vůbec žádné podpory nedostává. Ona čísla vypadají hrozně. Ale to znamená, že také naše nezaměstnanost je hrozná.

Pokud jde o stravovací akce, žádalo ministerstvo financí v pamětním spise, aby se zostřily předpisy. Tak především: aby se přesně vymezilo to, co dosavadní směrnice ponechávají volně úvaze sociálních komisí, totiž pojem ohroženosti na vy-

živě. Ohrožen by byl ten, kdo ve 12 měsících přede dnem přihlášky o stravovací lístek neměl dvojnásobek příjmu, jakého se mu za rok může dostat ze stravovací akce — svobodný 1040 Kč, ženatý 2080 Kč, a to z jakýchkoli pramenů. Tu se tedy předpokládá, že výživa československého občana je zajištěna, vydělá-li si občan aspoň 20 Kč týdně a, má-li rodinu, 40 Kč. Výmluvný doklad o našem životním standardu.

Dále ministerstvo žádalo, aby mladí lidé od 18 do 21 let byli podporováni jen tehdy, nežijí-li ve společné domácnosti s rodiči a aby v jedné domácnosti, ať jakkoli početné, byl podporován jen jeden její člen. Podporu má hned ztratit ten, kdo se jeden týden opomněl ucházet o zaměstnání u zprostředkovatelny práce. Ministerstvo si konečně přálo, aby se zrušily obecní sociální komise, aby se z okresních komitů vyloučili zástupci odborových organizací, kteří tam fungují jako znalci, a aby podporovaná osoba byla povinná odpracovat hodnotu podpory. Základní tendence pamětního spisu je zmenšit při stravovací akci vliv ministerstva sociální péče a zvýšit vliv zemských úřadů.

V posledních měsících je skutečně postup v provádění stravovací akce mnohem přísnější. Lidská stránka věci je často tak smutná, že by odzbrojila formalismus i nejpřísnějšího úředníka. Tak na příklad se uvádějí tyto příklady na Vrchlabsku: byl vyloučen živitel rodiny, protože má rentu 59 Kč měsíčně; jiný zase proto, že jeho manželka lepší pytlíky a vydělává tak 100 Kč měsíčně; jiný proto, že jeho žena chodí posluhovat a vydělá 142 Kč měsíčně; nezaměstnaná dcera proto, že její matka vydělává 142 Kč a otec má rentu 80 Kč měsíčně. Možná, že formální důvody pro tato vyloučení jsou správná (ačkoli směrnice dávají značné možnosti volnému uvážení), ale uvažte, jaký asi mají tito lidé život, když v posledním, nejpříznivějším případě je nejvyšší možný příjem tří dospělých osob — i kdyby dcera dostala podporu — pouhých 262 Kč měsíčně. Ale to je ještě dobré. Jsou však lidé, kteří jsou odkázáni jen na stravovací lístky, jsou léta bez práce a vůbec nedostanou do ruky krejcar hotových peněz. Kde je palivo, světlo, oděv, lékař, byt?

Nechtěl jsem zde stravovací akci ani kritizovat ani hájit. Co možná jsme ponechávali úsudek čtenáři a jen jsme se snažili naznačit, že věc má dvojitou stránku: jednak úřední, politickou, statistickou, jednak, jak bychom to chtěli nazvat, jednak prostě lidskou. Kdo chce soudit spravedlivě, musí se dívat s obou stran. Kdybychom měli improvizovat úsudek vlastní, řekli bychom asi toto: ať se vydají přesné směrnice, ale ať potom dostane podporu každý, kdo jim vyhovuje.

Zdeněk Smetáček.

## O cenu cukru.

Zásadou návrhu prof. dr. Brdlika na úpravu odbytu umělých tuků zavedením dávky na ně a snížením dávky cukerní byla veřejnost zase upozorněna na otázku kolem ceny cukru. Je to bolavé místo našeho hospodářství — tak bolavé, že si nikdo netroufá dotýkat se ho. Tato ohleduplnost zdá se však být nemístnou — jde přece o jednu ze základních potravin. Průměrný konsum činí asi 25 kg na osobu ročně v hodnotě asi Kč 150. — to už je značná položka v rozpočtu domácnosti (u čtyřčlenné rodiny 600 Kč!).

Důvodem ostychu před tímto problémem je jednak značný zájem některých stran na cukerním průmyslu, jednak velmi dobrá propagace, která dovedla přesvědčiti velmi důkladně, že cukr je „naše bílé zlato“, bez něhož nemůžeme být. Tato věta však je již řadu let lichou frází — a to si málokdo uvědomil.

Vývoz cukru z ČSR pohyboval se takto:

Rok	Čistý vývoz cukru v q:			Vývozní cena v Kč za 1 q:		
	surového	rafinovaného	melasy	surov.	rafinov.	melasy
1926	274.383	8 973.150	816.750	172.—	242.—	30.40
1928	871.639	6,561.680	323.379	171.—	234.—	43.70
1930	108.496	5,648.584	479.362	85.—	157.—	32.20
1932	238.424	3,653.398	46.792	57.—	96.—	32.15
1934	100	1,618.609	1.755	60.—	85.—	35.55
1936	—	1,915.290	—	—	71.39	—

Při tom hodnota čistého vývozu činila v 1000 Kč:

Rok	surový cukr	rafináda	melasa	celkem
1926	47,294	2,172 960	24,794	2,245,048
1930	9,077	790,471	15,422	814,970
1936	—	136,087	—	136,087

Dvě a čtvrt miliardy v roce 1926 znamenaly podstatnou část naší zahraniční bilance. 136 milionů v roce 1936 však neznamenají nic. Jaký význam má tento vývoz, ukáže několik čísel. V roce 1935 vyváželi jsme celkem do 24 států, z nich u 10 nečiní vývoz cukru ani 5%, u 6 nečiní ani 15% z celkového vývozu u zbytku byl vyšší. Kdybychom si odmyslili celý vývoz cukru, změnila by se jen v jednom případě naše bilance z aktivní na pasivní; celková bilance zůstala by v tomto roce i po odečtení hodnoty vývozu cukru aktivní částkou 1.067,383 tisíce Kč. Vývoz cukru činí jen 1.17% z celkové hodnoty vývozu našeho státu.

Tato čísla jistě stačí k důkazu, že dnešní vývoz cukru je pro naše celé hospodářství bezvýznamný. Při tom však tento vývoz se děl při ceně 71 Kč za 1 q, naše obyvatelstvo však platí 555 Kč ve velkém, 600 Kč v malém!!! Z této velkoobchodní ceny případně cukrovarům, jejich bankovním prodávčům atd., celkem 356 Kč, stát dostane 199 Kč (tento obnos se skládá ze 184 Kč konsumní dávky a Kč 25.— paušalisované daně z obratu, z níž však Kč 10.— se průmyslu refunduje; na těchto refundacích dostal průmysl cukrovarský v posledních letech přes 1 miliardu Kč, ročně asi 35 milionů Kč!!). Z této ceny, kalkulací vzatou z nejnevýhodněji pracujících závodů, dospěje se k ceně řepy, která je prahanebnou mzdou za celoroční námahu rolníků. Cukrovary při tom kalkulují prodejní cenu docela jinak, než jaká je ve skutečnosti. To ovšem souvisí s celou strukturou tohoto průmyslu, kde většina závodů patří bankovním koncernům. Tak Živnobance patří Česká cukerní i Schöllerovy závody, České průmyslové patří Ústecká rafinerie atd. V celku zpracují cukrovary, patřící bankám, asi 10 mil. centů řepy, cukrovary větším dílem nebankovní 3 miliony q, státní 800 tisíc q a rolnické 4½ mil. q řepy. Bankovní cukrovar prodá cukr bankovnímu oddělení, toto je prodá cukernímu oddělení, toto obchodnímu — a toto teprve prodává na burse. Ve skutečnosti ovšem celý zisk zůstává v bance. Při této cenové politice klesá spotřeba cukru rok od roku. V roce 1925/26 činila spotřeba na 1 osobu 28.1 kg, v roce 1933/34 již jen 24.7 kg, v roce 1935 klesla dále na 24.2 kg. Počítá-li se rozdíl mezi spotřebou v roce 1926 a v roce 1935 při ohledu na vzrůst obyvatelstva, činí ztráta domácího konsumu v roce 1935 celkem 588 tisíc q cukru, tedy čtvrtinu toho množství, které se vyveze. Vývozní cena činí Kč 71.—. Kdyby se toto množství prodalo doma, znamenalo by to stoupenutí konsumu z 3½ mil. q na 4 miliony, u každého pak doma prodaného q cukru pak to znamená příjem vyšší, než při vývozu. Dnes příplácí naše obyvatelstvo na laciný cukr ciziny, naše obyvatelstvo se uskrovnuje, aby cizina mohla levně nakupovat — a naše cukrovary vydělávat. Není to s nimi tak špatné, jak by nás rády přesvědčily. V bídě, kterou lidé, stoupají jejich dividendy a čistý zisk, stoupají akcie. Je-li jim tak zle, že nezbyvá, než aby je obyvatelstvo vydržovalo, proč pak nepožádají stát, aby převzal jejich podnik v hodnotě, na níž by byly umořeny? Toho se, asi myslím, nedočkáme.

Vedle cukru vývozního a konsumního figurují i další položky cukru nezdaněného, t. j. cukr krmný pro dobytek a včely (pro včely 100 tisíc q), pro účely průmyslové, ke zpracování na lín. Ceny tohoto cukru jsou podstatně nižší než ceny cukru konsumního, zdaněného. Zpracování cukru na lín je ovšem technický nonsens prvního řádu, vždyť logičtější je výroba jeho přímo z řepy. Příjem za melasu stále stoupá vzhledem k stoupající ceně mezinárodní a tím i domácí. Při tom poměr vyvezené hodnoty melasy k hodnotě cukru změnil se od roku 1925 ze 22.6% na 78.3% v roce 1936. S touto cenovou relací musí býti také počítáno při všech úvahách o úpravě cukerního hospodářství.

Otázky cukerní výroby tvoří obsáhlý komplex, který zde může být jen letmo dotčen. Naše výroba je nerozlučně připsána na výrobu světovou. Světové soutěži se nikdy nevyhne, nemůžeme vážně počítat se zkázou třtinových plantáží. Jak tedy řešiti celý problém? Musíme pamatovat na tyto základní body:

1. Cukrovarství resp. řepářství je dnes složkou hospodářství sine qua non. Hledáme v zemědělství nové plodiny a musíme si tím více vážit starých, zejména takových, které vyžadují tolik lidských sil a skýtají tolikový užitek, jako je řepa cukrová.

2. Cena řepy, tak, jak se dnes počítá, je sotva rentabilní i při započtení všech vedlejších produktů a nemůže být již snižována.

3. Nemůžeme žádat od státu, který platí na cukerní průmysl ročně tak obrovské podpory, aby nesl další ztráty ve snížení daně z cukru, zejména ne v době, kdy se hledají nové předměty zdanění.

4. Musíme však žádati spravedlnost pro našeho konsumenta v městě i na vesnici, který nemá důvodů platiti nikoliv ústnou podporu na udržení průmyslu, ale vysoké dividendy jeho akcionářům, bankám a concernům. Cena cukru jediná se všech průmyslových výrobků stoupla za poslední léta:

	Velkoobchodní ceny v Kč:		
	1926	1930	1935
Uhlí kamenné . . . . .	20.46	20.46	14.10
Železo slevárenské . . . . .	65.—	65.—	42.05
Cement . . . . .	31.33	31.33	22.95
Kůže vydělané . . . . .	34.—	30.23	29.60
Cukr rafináda krystal . . . . .	468.17	532.—	555.—

Nejen že cena neklesla při klesající ceně světové, neklesla ani v důsledku poklesu cen všech surovin k výrobě potřebných. Je konečně čas, aby tento bankovní průmysl pochopil, že je konec využívání obyvatelstva tohoto státu k vybirání daně z krve, kterou platí snížením konsumu tak důležité potraviny v důsledku cen, jež nemají zajišťovat život průmyslového odvětví, ale bankovní zisky. Bude nutno provést revisi kalkulace cukerní ceny a uvážit i tu okolnost, že nižší cena cukru, zejména poskytnutí slevy na př. tak, že na každých 10 kg odebraného cukru vydal by se 1 kg zdarma — mohlo by vyvolat dostatečné zvýšení konsumu a tím i příjmu za doma prodaný cukr, aby se celá sleva průmyslu vrátila. Vývoz přestal už dávno být těžištěm cukerního odbytu. To je tak důležitý poznatek, že by měl stačiti k základní změně naší cukerní politiky domácí.

Petr Sedláček

## Naši vojáci se zlobí . . .

Jedna skutečnost uniká i kruhům, kterým by unikat neměla. Naši vojáci, a to důstojníci ti nejlepší, cti hrdinství a vojenské ctnosti, bez ohledu na politické pozadí jejich. Tak obdivovali hr diny v Alcazaru a obdivují nyní statečnost obránců Madridu. Když šlo jen o Alcazar, byly z toho rozhořčené debaty. Civilisté nemohli vůbec pochopit, proč si důstojníci tak váží alcazarských obránců. Viděli v tom sympatie s reakční armádou. Ale vojáci neviděli stránku politickou tak vyhraněně. Spíše tu vojenskou a — lidskou. Říkali: víte, co to je, s t á t ř a d u d n í s m r t í v t v á r a n e u h n o u t, n e p o v o l i t? Civilisté to chápali těžce. Ale ti, kteří byli vojáky, vžívali se do situace. A cítili, že důstojníci mají pravdu. Co by to bylo za vojáky, kteří by si nevážili hrdinství? Pravý voják může myslit politicky a přece se může obdivovat vojenskému hrdinství odpůrců. Mnozí však v kavárenských debatách viděli jen stránku politickou a přehlíželi tu hrdinskou. A přece — i náš odpůrce může být hrdina! Kdybychom s tím nepočítali, oslabili bychom sami sebe, přeceňující své síly.

Naši levě smýšlející lidé by proto nečinili dobře, kdyby každého vojáka, vážícího si hrdinství, házeli už do reakčního pytle. Popuzovali by tím vojáky proti sobě a dopouštěli by se té politické nešikovnosti, že by vojákům amputovali mínění, že levice nemá pochopení a smyslu pro armádu . . . Vylučovali by ostatně — což by bylo ještě větší pochybení — ze škály lidských vlastností tu, která tam nemá chybět: statečnost.

K. L.

## Co mají Češi čísti?

Do „Rundschau“ napsal F. Höller, Leiter des Kulturamtes der SdP, „otevřené slovo české veřejnosti“; nařiká v něm nad výsledkem ankety pražského týdeníku na téma: která je nejlepší německá kniha 1936? Nařiká nad tím, že E. F. Burianovi se nejvíce líbila Heidenova kniha „Adolf Hitler“; potřásá hlavou nad tím, že ministr Nečas za nejlepší německou knihu 1936 označil knihu Heinricha Manna a že kancléř Šámal pochválil knihy Feuchtwangerovy i knihu Heideny. F. Höller horlí:

„...velká část českého národa nalitla dnes na emigrantskou pohádku, že německá kultura 1933 emigrovala do ciziny . . . klademe dnes národním, k dorozumění ochotným Čechům otázku: chcete i na dále považovati za kulturní prostředníky mezi Čechy a Němci lidi, kteří od roku 1933 dělají svoje politické obchody, lidi, kteří usilují jen o to, aby zdiskreditovali německý národ? Nebo chcete používat jako jedině pravého mostu k německému kulturnímu kruhu a tím k Německu národního sudetského Německva?“

F. Höller velmi nerad vidí, že Češi se informují o Třetí říši, o Německu z literárních děl emigrantů; chtěl by, aby Češi používali jako mostu k Německu národního sudetského Ně-

mectva, čili: aby použili služeb sudetoněmecké strany K. Henleina. F. Höller nerad vidí, že Češi se informují o Německu ze spisů lidí, kteří z Německa emigrovali a kteří Německo líčí podstatně jinak, než Henleinova „Die Zeit“. Ale — není pomoci. Kniha získá čtenáře nebo ho neupoutá, nepřesvědčí. Jiné cesty není.

Mohli bychom uklidnit F. Höllera tím, že Češi nechtou jen německou emigrantskou literaturu, nýbrž že se živě zajímají i o to, aby věděli, co chce Třetí říše. Bauerova kniha o Hitlerovi vyšla v několika vydáních. Jest u nás dosti lidí, kteří říkají, že bychom všichni měli dobře věděti, co jest v Hitlerově knize „Mein Kampf“.

Češi dovedli sledovati po celá desetiletí kulturní práci v Německu, proto dovedou i dnes udělati si svůj úsudek o dnešní Třetí říši. Nepotřebují při tom prostředníka, který dovede ostře kritisovati republiku československou, ale který je citlivý, když vidí knihu, která píše o Třetí říši jinak, než jak prikazuje říšskoněmecké ministerstvo propagandy. Lidé svobodné země si svoji četbu vybírají svobodně.

V. Gutwirth.

## Neříkejte tomu sport!

Brainův případ znovu ukázal, že jako sport se veřejnosti často představuje leccos, co se sportem nemá nic společného. Bude-li míti u nás nějaký spolek mnoho peněz nebo vypočte-li si, že by na tom mohl vydělat, může si po světě koupit hráče různých národností a barev, a když to učinil, dá tomuto obchodnímu podniku název: národní mužstvo, které — jak říká sportovní hantýrka — se bude bít za naše barvy. V Brainově případě byly porušeny zvyklosti a řády sportovních vztahů jednotlivých spolků. Byly porušeny sportovní zásady. Ale poněvadž tu bylo dosti peněz — ke dvěma statisícům Kč — nechaly se zásady zásadami a přijaly se raději peníze. Sport, tělesná výchova, má jíti ruku v ruce s mravní výchovou. Dobrá výchova m. j. říká: važ a ceň si lidi podle jejich schopností, podle jejich práce, ne podle toho, kolik mají peněz. V Brainově případě pohořely sportovní zásady; prostě zvítězila zásada: kdo má peníze, má pravdu a právo.

Co by říkali sportovci tomu, kdyby redakce různých politických směrů si prodávaly a předávaly novináře od 50 000 Kč nahoru? „Sportovci“ se však dnes mezi kluby vyměňují za peníze, jako si vyměňují známky filatelisté. Bylo by dobře, kdyby se ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy postaralo o to, aby tento sport se dostal do pravomoci ministerstva obchodu, neboť tam jediné patří. Za peníze se pořádá podivánka na lidi, kteří za peníze dnes slouží za naše „národní barvy“ a za půl roku s týmž nadšením a s touž opatrností budou hrát za jiné „národní barvy“. Jest nutno okřiknouti různé sportovní kluby, když tento druh sportu pořádaný pro výdělek hráčů i klubů vydávají za věc, na které má míti zájem národ. A bylo by dobře, aby poctivá novinářská žurnalistika prohlásila nezájem na tomto sportu, a odkázala jej na to, aby jednal s administrací. Tam si o b e h o d y — i obchody se sportem — vyjednávají svoji inserci.

V. Gutwirth.

# politika

Karel Blažek:

## Ruský rozhovor o svobodě

Před několika lety jel jsem nočním expresem z Moskvy do Kijeva. Bylo to v mrazivém lednu, okna byla dvojnásob zatažena ledovými květy a záclonou, a za obojím byla neproniknutelná tma. Mohl jsem tedy v ní jen tušit ruskou mohutnost, jejíž zvláštností je, že vůbec není monumentální. Kdo jede za denního světla Ruskem, všimne si, věnuje-li krajině trochu víc pozornosti, že v nekonečných lánech, polích a pastvinách stojí jen malé domky, malé vesničky, takže to všechno by mohlo vlastně působit dojmem drobnosti, a jen rozlehlost, kterou my si už k této krajině přimýšlíme, protože ji máme ve vědomí, působí, že vyvolává dojem mohutnosti.

Řeknu-li že jsem se na této cestě na vše díval jako starý rusofil a ctitel ruských romanopisců, ano, že jsem

před dávnými lety při prvním přejezdu sovětských hranic myslil daleko více na Gogola a jednoho z nejruštějších autorů, Saltykova Ščedrina, než na Lenina, Stalina a Marxe dohromady, pak to snad o mém vztahu k Rusku — jenž tu nezbytně má jakýsi význam — řekne víc než všeliké ostatní ujišťování.

Se mnou v jednom oddílu vykonal cestu do Kijeva vysoký sovětský hodnostář, jehož hodnost byla mnohem vyšší než jeho věk. Byl stár kolem pětaticeti let, ale starý bolševik, přesto, že nebyl proletářského původu. To mu nebránilo, aby ještě jako výrostek v revolučních dobách nevyvinul činnost, která mu dala legitimaci k rychlé, snad téměř závratné kariéře, měříme-li to našimi měřítky. Byl to vzdělaný člověk, ovládal hlavní evropské jazyky s úplnou jistotou, a když jsme byli spolu na „Hoři z rozumu“, recitoval verše s tichou vášnivostí s sebou téměř celý večer. U nás, kde se místy stále ještě věří, že tam hrají Shakespeara v marxistické úpravě a že v Kremlu krutě rozkazují pejzati Apfelbaumové, kteří se vyznají spíše v talmudu než v ruských klasicích, je zcela neznámý onen typ blouznivých, dnes postarších jinochů, kteří jsou téměř jako Dostojevského výrostek živi tím, že „mají ideu“. Čtenáře, kteří by již na tomto místě chtěli začít skřípět zuby, domnívající se, že zase někdo chce idealisovat vrahy slovanského Ruska, odkazují na další místa, kde, jak doufám, jasněji vysvitne, že se dovedu dívat kriticky. Ale obtíž v posuzování Sovětského Ruska u nás je právě v tom, že se hledá stále jen kritika na téma „ano nebo ne“, a v Sovětském svazu většina věcí je uzpůsobena podle vzorku „ano i ne“.

Hovořili jsme nebo spíše hádali jsme se téměř od bílého rána. Měli jsme onen pověstný „ruský rozhovor“, za něhož se od chladné zdrženlivosti přejde k vášnivému vzájemnému zapřisahání, jehož účastníci chvílemi upadají v zarputilé mlčení, zoufajíce nad tupostí druhého, chvílemi zběsile touží se na sebe vrhnout. Ruské rozhovory, jež známé z ruských klasiců, přežily starou Rus, přežily carství a přežily i postavy Pantělejmona Romanova, prodlužující cesty vlakem o stovky kilometrů jen proto, že se naskytl rozhovor, který „rozhodně“ musí být dokončen. Právě hodnostář, s nímž jsem jel, mi vyprávěl, jak několik dní před odjezdem ztrávil celou noc v rozhovoru s přáteli, vesměs členy komunistické strany, a ostatně se při tom také zmínil o roztrpčení, které vzbudil jeden z debatérů, jenž se v zápalu diskuse začal ohánět směrnicemi strany a vyhrožovat, že své oponenty bude citovat před její soud. A to se nemluvilo o pětiletce nebo o stachanovštině, nýbrž — o formalismu v umění.

Navázal jsem s hodnostářem jakési přátelství v Moskvě a rozhodl jsem se, že se jako cizinec odvážím položit několik jinak opatrně nepřipustných otázek, jimiž bych pronikl hlouběji do smýšlení lidí, kteří mají podíl na obrovské moci, již je Rusko dnes ovládáno. Mohl jsem si to dovolit tím spíše, že můj společník projevil udivující znalost evropských poměrů i literatury. Lálko mne zvláště zjistit, zda tento přes svůj fanatismus evropsky orientovaný duch má někde v koutku duše bolavé místo pochybností a odporu proti dogmatům, jež jsou v jeho zemi nedotknutelné. Mnoho nezaujatých znalců dnešního Ruska by mi potvrdilo, že není snadné vést takové rozhovory. Již okolnosti, které je ztěžují, charakterisují sovětský režim. Jsou věci, o kterých stačí letmá zmínka, aby i cyničtí a vysoce postavení členové komunistické strany se zcela změnili ve svém

chování. Neříkám, že by bledli nebo takového něco. Ale ať je mráz kolem jakkoli tuhý, oni sami jsou v takové chvíli ještě o několik stupňů mrazivější. Zůstane záhadou pro všechny cizince — a patrně i pro mnoho sovětských občanů, kteří ovšem ani zdaleka nesmějí klást tak dotěrné otázky — zda na příklad při kritice vedoucích osobností Sovětského svazu toto zamrzávání cyniků vyvolává úcta k těmto osobnostem nebo strach z nich. Připusťme loyálně obě tyto možnosti — nejbližší pravdy však budeme, jestliže budeme předpokládat, že tu jde o směs obou těchto pocitů.

A nyní několik úryvků z památného rozhovoru, jak jej mohu podle paměti a chatrných záznamů rekonstruovat.

**J á:** Říkáte, že vytváříte novou beztrždní společnost. Ale nemyslíte, že brzy začne nebo vlastně už začalo nové rozlišování, tvoření nových tříd nebo aspoň tvoření společenských skupin?

**H o d n o s t á ř:** Nic takového se neděje a nevím, proč máte takový dojem.

**J á:** Byl jsem v Moskvě v několika bytech, které jsou zařízeny pro evropskou, a naproti tomu jsem viděl bídné byty, ve kterých bydlí většina obyvatelstva.

**H o d n o s t á ř:** Máte na mysli byty lidí, kteří z úřední povinnosti přijímají Evropany. Musíme jim dát lepší byty, aby se evropští buržujové neurazili.

**J á:** Dobře, ale což sovětské spisovatelé? Jejich honoráře i způsob života je přepychový, vydělávají daleko víc než na příklad naši spisovatelé.

**H o d n o s t á ř:** To souvisí s daleko většími náklady, jichž dosahují knihy u nás. A ostatně všechny vaše kritické poznámky jsou bezvýznamné, protože jsme přece ještě nevytvořili socialistickou společnost, kde by měl každý podle svých potřeb. Dnes má u nás každý podle svého výkonu, a z toho samozřejmě vyplývají různé rozdíly.

**J á:** Jste tak přesvědčeni o tom, že vývoj půjde směrem k uniformitě a nikoli naopak směrem dalšího rozrůžňování?

**H o d n o s t á ř:** My všichni jsme o tom přesvědčeni.

**J á:** Dobře, ale bylo by daleko přirozenější, kdyby se dnešní přechodný stav, kdy každý je placen podle výkonu a také podle významu své práce, naopak prohluboval. Vysokými honoráři jste získali spisovatele. Kdo vám říká, že budou psát stejně dobře a stejně příznivě pro vás, až je začnete platit „podle jejich potřeb“. Pokud vidím, mají ostatně potřeby naprosto buržoasné.

**H o d n o s t á ř:** To všechno je věc víry. My věříme, že vývoj půjde k beztrždní společnosti, vy, protože jste materialista, díváte se na to skepticky.

**J á:** Neočekával jsem, že marxistický dogmatik mně bude vyčítat materialismus.

**H o d n o s t á ř:** A dožil jste se toho. Víte, když Stalin vydá nějaké heslo, neberete to vy v Evropě dost vážně. Teď právě vydal heslo realistického socialismu. Vsadím se, že byste mi ani nedovedl říci, co to prakticky znamená.

**J á:** Nedovedl.

**H o d n o s t á ř:** Realistický socialismus je opak dogmatické socialistické doktriny a socialistického doktrinářství. Znamená, že budeme uskutečňovat socialismus v rámci daných možností, t. j. nikoli podle litery, ale podle praktické spravedlnosti. V tom je ostatně také obsažena formule o „socialismu v jedné zemi“, tedy bolševismu protitrockistického. Socialismus má být proveden v Sovětském svazu podle daných možností.



Já: A jak se na tyto názory dívá vaše mládež, vychovávaná v duchu radikálního, bojovného bolševismu?

Hodnostář: Viděl jste snad, že ve všech oborech jsou do práce zapřahováni především mladí. Děje se to nejen proto, že potřebujeme všech pracovních sil, které tu jsou, a že samozřejmě chceme mládež povzbuzovat tím, že jí dáváme práci, a to pokud možno práci důležitou a odpovědnou, ale také proto, že takový mladý radikál v praxi snáze pozná, že teorie a doktrína se může uplatňovat jen přibližně, podle daných možností, právě realisticky, jak to teď vyjádřil Stalin.

Já: Existuje nějaká ideologická hranice, která nesmí být v praxi překročena ani tehdy, kdyby to bylo věci na prospěch?

Hodnostář: Chcete mne chytit. Ovšem, že tato hranice existuje. Právě proto, aby nemohla být překročena, je třeba autority, která stanoví, až kam lze jít a jít nelze, i kdyby se to zdálo výhodné, praktické, užitečné.

Já: Bylo by na příklad užitečné, kdyby prodavači ve vašich obchodech byli placeni podle toho, kolik prodají, nikoli pevnou mzdou. Poměry ve vašich obchodech jsou skandální a pro Evropana nesnesitelné. Vyprávěli mi v Moskvě, že nejlepší je, chceme-li něco koupit, vyhledat zboží v regálu a pak teprve o ně požádat, protože jinak je prodavač z lenosti zapře. Kdyby neměl pevnou mzdu, snažil by se stejně jako prodavači v evropských obchodech.

Hodnostář: To jste neměl říkat. Evropský prodavač se snaží jen proto, že váš obchodník ho může kdykoli vyhodit, třeba z rozmaru. U vás zaměstnanec je horlivý, aby se zalíbil šéfovi. U nás je lenivý, protože ví, že nemůže být tak lehce vyhozen, a ovšem také proto, že není tak vycvičen jako vaši prodavači. Je pravda, že individuální mzdy by tu mohly pomoci, ale zatím tu ještě vadí princip, jež nelze prolamovat k vůli jednomu stavu. A pokud jde o Evropany, kupují u nás tak málo, že si mohou spravit nervy ve svých evropských obchodech, kde může hysterická panička zničit existenci celé rodiny, když její živitel nepřinese dost rychle vzorek, který viděla na své přítelkyni v kavárně.

Já: Vraťme se k tomu, co jste řekl o autoritě, již je třeba, aby byla stanovena ideologická hranice, již nelze překročit v praxi. Co uděláte, když s touto autoritou nesouhlasíte? Když se vám zdá, že lze jít v praxi o kousek dál nebo naopak, že nelze jít tak daleko?

Hodnostář: Podřídím se. Někdo musí vést, když jde o stosedmdesát milionů.

Já: Ale když je takových rozporů víc?

Hodnostář: Nemůže jich být tolik, aby to pro mne vytvořilo nějaký problém.

Já: Dobře, ale u vás se často také mluví o svobodě. Odpusťte, nepozoroval jsem u vás žádnou svobodu, aspoň ne svobodu smýšlení.

Hodnostář: Pak jste nepozoroval dobře.

Já: Ale vždyť u vás nikdo nesmí hlásat názor, který se nekryje s názory úředními! Vždyť se u vás nesmí agitovat, leda pro komunistické ideály nebo spíše pro Stalinovy ideje a příkazy! Kde je v tom svoboda?

Hodnostář: A kde je u vás svoboda? Jaká je u vás svoboda pro dělníky, kteří by chtěli zvrátit sociální řád?

Já: Žádný režim nepřipustí, aby byl zvrácen, a brání se tomu. Ale přesto je ve všech demokratických zemích tisíckrát větší svoboda než u vás. Ani vy sám nejste svobodný. Nesmíte mne na příklad přesvědčovat o tom,

že některá základní zřízení vašeho státu jsou špatná, že byste je odstranil, kdybyste měl moc, a tak dále.

Hodnostář: To jste si vybral dobrý příklad, ale pro mne. Já se vším tím svobodně souhlasím, proč bych vás tedy měl přesvědčovat, že to je špatné?

Já: Ale řekněme, že byste nesouhlasil?

Hodnostář: Takové otázky nemají smysl. Já mluvím o skutečných věcech a vy mi předkládáte konstrukce. Jsem úplně svobodný, protože usiluji o totéž, oč usiluje režim.

Já: Ale kdybyste . . .

Hodnostář: Nechte toho. Co chce režim, to chci i já, a proto není moje vůle ničím omezena. Jsem, jak znovu říkám, úplně svobodný, a na vašich konstrukcích nezáleží.

Tento rozhovor, nevedl samozřejmě k ničemu, jak tomu bývá u všech „ruských“ rozhovorů. Zůstalo při tom, že sovětský občan je „svobodný“, protože chce totéž, co chce režim. Bylo by povrchní, kdybychom závěr vyvodili jen v podobě zachechtání nad touto svobodou. Jde tu o složitější psychologický zjev, aspoň pokud jde o sovětské občany s vyšším stupněm inteligence. Samozřejmě i oni musí cítit a jistě také cítí tlak, který je na ně vykonáván. Ale tváří v tvář strašné alternativě dát se do boje s obrovským mocenským aparátem, který čas od času vyřizoval a právě nyní zase vyřizuje opozici nejkrutějším způsobem, nebo se přidat k držitelům moci, vyhrává u většiny lidí pud sebezáchovy, jenž současně také vynalézá formu sebezáchovy mravní. Myšlení a cítění těchto lidí je spíato k posledním cílům, o něž v Sovětském svazu jde. Pěstují tedy v sobě, i když mají návaly opozičnosti, souhlas se základními činy a směrnicemi režimu, aby se nemusili sami před sebou vzdávat pocitu svobody, jenž je každému člověku vrozen.

Ale nejde tu jen o psychologický problém, nýbrž také o historická fakta, jež v Sovětském svazu působí i dnes. Rusko je země tisícileté diktatury, a dnešní ujařmení duší, mozků a těl není na těchto obrovských rozlohách novinkou. Abychom spravedlivě posoudili stav věcí, musili bychom si položit otázku, jakým způsobem by mohla být z mravního a ideového nevolnictví vyvedena země, ve které staleté samoděržaví usnadnilo a připravilo samovládu nových ideologů? Když přišli k vládě, našli starou nevolnickou tradici, podle níž slovo Kremle zasáhlo neomylně každého i v dalekých sibiřských pláních — kdo by byl mohl od nových vladařů očekávat, že by se vzdali tohoto vyzkoušeného a osvědčeného aparátu, jehož spolehlivostí byli jistě v první době sami nejvíce překvapeni? A chtěl bych vidět vládu, která by se dobrovolně takového aparátu vzdávala, kdyby měla před sebou zemi, jež celá staletí tímto aparátem byla řízena a jemu se přizpůsobila. Dnešní ruská diktatura, jedna z mnohých, jež tu byly prováděny, má, jak groteskně to zní, své kořeny v lidu, ne proto, že je sovětská nebo proletářská, ale že je ruská, praruská. Jen tak je možno, že se vyvinula nejen iluze svobody, ale dokonce snad jakási víra ve svobodu osobní, protože zde skutečnou osobní svobodu nikdo nikdy nepoznal. Domnívají se, že svoboda je něco, co si člověk může namluvit, a nemají tušení o tom, že je svoboda jiná, která přesto neznamená anarchii. Položme anglickou nebo francouzskou představu svobody vedle představy, kterou má nebo v sobě pěstuje sovětský hodnostář, a pochopíme, že tu proti sobě stojí dva světy, které i když mluví touž řečí, navzájem se nemohou chápat.

Uvážíme-li tyto rozdíly, pochopíme také, proč Evropa stále neví, na čem je se Sovětským Ruskem, třebaš každou chvíli vyjde kniha slavného a bystrého muže, který jím projel. V Sovětském Rusku se nejen rodí socialismus, rodí se tam také teprve několik základních pojmů, které v Evropě již dávno mají svůj přesný obsah a význam, zatím co v Sovětském Rusku jsou dosud jen prázdnými formulami. Tím je také již řečeno, že je v podstatě směšné, jestliže někdo chce ruské, sovětské metody přenášet na evropské problémy, jež jsou zcela jiné. Právě vyznavači historického materialismu měli by pochopit, že diktatura „proletariátu“ byla v Rusku připravena staletým samoděržavím, zatím co Evropa, jejíž nejslavnější doby byly ve znamení boje za svobodu, nemá prostě historické předpoklady pro obecné zavedení diktatury, bez níž by ani evropský komunismus nebyl možný. Ale stejně je ovšem pravda, že nové evropské diktatury tyto předpoklady vytvářejí stejně, jako je samoděržaví vytvářelo v Rusku. Evropští demokraté, kteří jsou daleko rozhodnějšími odpůrci komunismu než diktátorští protibolševičtí křiklouni, začínají si to již s vážnou obavou uvědomovat.

## národní hospodář

Evžen Štern:

### Konjunktura — a přece nezaměstnanost

Jsme beze sporu již v době mezinárodní hospodářské konjunktury. Vždyť koncem minulého roku rozsah světové průmyslové výroby přesahoval již asi o  $\frac{1}{10}$  rozsah průmyslové výroby z let 1928 a 1929, vyvrcholení to poslední konjunkturální periody. Tento vývoj není beze stínů. Pozorujeme, jak výrobnost stoupá ve většině průmyslových zemí i nad maximum z roku 1929, aniž byl v dostatečné míře absorbován počet nezaměstnaných, a aniž mzdy dosáhly úrovně předcházející konjunktury.

#### Trvale nezaměstnaní.

Ve Spojených státech amerických počet nezaměstnaných stále ještě přesahuje  $7\frac{1}{2}$  milionu osob, kdežto do uplynulé krise vstupovaly s necelými 2 miliony nezaměstnaných. Co když vlna další, rychle postupující, americké racionalisace tento počet nezaměstnaných i v době konjunktury ještě zvýší, jaký bude počet nezaměstnaných v době příští hospodářské krise?

Stejná čísla, vzbuzující obavy, můžeme uvést ze dvou evropských zemí, typicky průmyslových, z Anglie a Německa, kde nyní v důsledku vystupňovaného zbrojení stoupl index výroby nad rok 1929 téměř o 15%, ale kde počet nezaměstnaných stále dosahuje téměř míry krisové.

Uveďme čísla německá: V Německu v druhém pololetí roku 1936 počet zaměstnanců přesahoval o  $\frac{1}{4}$  milionu počet zaměstnanců z roku 1928 a 1929, přesto je tam nezaměstnaných stále na  $1\frac{1}{2}$  milionu, kdežto jejich pojištění v nezaměstnanosti, zavedené v roce 1926, počítalo pouze s  $\frac{3}{4}$  milionu jakožto normálním maximum.

V Anglii počet zaměstnanců v posledních měsících přesahuje o jeden milion osob průměrný počet pojištěnců z let 1927 až 1929 a přitom počet nezaměstnaných z nejhorsí doby krise klesl s  $2\frac{1}{4}$  milionu pouze na 1,400.000.

Jak data německá, tak data anglická nám ukazují, že ačkoliv již mají vyšší produkci a i vyšší zaměstnanost než v roce 1929, přesto výroba stále nebyla s to, aby absorbovala mezitím nastavší přírůstek populační; počet nezaměstnaných je stále mnohem vyšší, než byl kdykoliv dříve před rozvinutím poslední hospodářské krise.

Podívejme se na čísla československá. Poslední index československé i průmyslové výroby z listopadu 1936 dosáhl 90,6% průměru roční výroby v roce 1929, koresponduje s indexem naší výroby z listopadu 1927 (91,8%); ale v listopadu 1927 jsme měli 2,458.000 pojištěných dělníků a 38.000 nezaměstnaných a v listopadu 1936 pouze 2,207.000 dělníků a 510.000 nezaměstnaných.

V dělnickém nemocenském pojištění v roce 1936 index zaměstnanosti u srovnání s rokem 1929 činil 82,36 (roční průměr pojištěnců 1929 2,506.000, 1936 2,064.000), ale index pojištěných mezd dosáhl pouze 69,83. (Úhrn pojištěných dělnických mezd v roce 1929 činil okrouhle 15 miliard Kč, v roce 1936  $10\frac{1}{2}$  miliardy.) Vezměme tato čísla s potřebnými korekturami, o nichž zde nemohu detailně psát, a s nadějí na lepší zaměstnanost a rychlejší vzestup mezd v roce 1937, než v roce 1936, a nemusíme býti zbytečnými pesimisty.

Ale neoddávejme se ani lehkomyšlné bezstarostnosti, že se už nemusíme starati o nezaměstnané. Neopravňují nás k tomu čísla o počtu nezaměstnaných z posledních tří měsíců (listopad 510.000, prosinec 618.000, leden 1937 668.000). Musíme si střízlivě položit otázku, zda se nám podaří stlačit počet nezaměstnaných na úroveň, která nás nebudě trvale tísnit. Dovedeme zvýšenou výrobnost provázet dostatečným vzestupem spotřeby, abychom se nemuseli stále obávat stupňovaného rozporu mezi normální výrobou a možnou spotřebou?

#### Jak vznikají trvale nezaměstnaní?

Potřebovali bychom aspoň v určitých obvodech přesného srovnání o dnešní zaměstnanosti s lety 1927 až 1929 počet (počet zaměstnaných, věkové rozvrstvení, průměrná pracovní doba, procento zaměstnaných žen atd.) a z téhož obvodu zkoumání o rozvrstvení nezaměstnaných podle věku, školení, povolání a jiných znaků. Uvedu hned, proč.

Zbrojařská konjunktura způsobuje na př. podstatně stoupající zaměstnanost v kovoprůmyslu, a přece právě v tomto oboru vykazují nám zprostředkovatelný práce stále příliš velký počet nezaměstnaných. Počet zaměstnanců v našem kovoprůmyslu blíží se valem počtu z roku 1929, ale zprostředkovatelný práce vykazují sice klesající, ale přece jen značný počet nezaměstnaných kovodělníků, na př. v listopadu v kovoprůmyslu včetně strojnictví bylo na čtyřicet tisíc (39.420) neumístěných uchazečů o práci; a při tom současně stoupá i počet vykonané práce přes čas — povolené a nepovolené — v tomto průmyslovém oboru.

Zdá se, že ti, kdož jsou umístěni v sektoru zbrojařského průmyslu, nemohou si stěžovati na zkrácený provoz. Slyšíme stížnosti na nedostatek mladých kvalifikovaných sil, a při tom starší dělníci, kteří jsou pro tento obor vycvičení, nejsou v dostatečném počtu přijímáni zpět.

Některá belgická a anglická zkoumání o rozvržení nezaměstnaných v r. 1936 nám ukazují, že většina do výroby neabsorbovaných dělníků se skládá z osob starších 40 let, z osob tělesně méně zdatných, anebo z mladých necvičených dělníků. Nedávno belgický prof. Lemoine ve své přednášce v našem Sociálním ústavě uvedl ze zkoumání o současné nezaměstnanosti v Belgii tento zajímavý případ: „Uhelný kartel žádal nedávno belgického ministra sociální péče o povolení najmouti v zahraničí 4000 cizích dělníků, při tom však je skoro ještě 4000 nezaměstnaných belgických horníků přihlášeno u zprostředkovatelen práce a v celku na 150.000 nezaměstnaných, marně práci hledajících. Většina z nich jsou lidé starší. Při tom belgický uhelný průmysl má právě vrcholnou konjunkturu.“

Vidíme, že problém zaměstnávání nebo existence starších dělníků a úředníků je ve všech zemích bez energičtějších sociálních reforem prostě neřešitelný.

## Řešení pomocí veřejných prací.

Při veřejných pracích nezaměstnáme všechny dělníky starší a nekvalifikované, které soukromé podnikání nechce přijmout, a nemůžeme též při stoupající zaměstnanosti v soukromém podnikání z veřejných prací učiniti sběru jen pro osoby soukromým podnikáním vyřazované. Budeme muset i u nás poslechnout rady Keynesovy a veřejné stavby a práce podnikat v pravém okamžiku, kdy je toho hospodářsky a sociálně nejvíce třeba. V období, kdy soukromé podnikání se rozvíjí a je naděje, že zaměstnanost bude dále stoupat, měli bychom z nových veřejných staveb a prací uskutečňovat pouze nezbytné a neodkladné práce. Opravdu je dost neodkladných prací nutných k obraně státu a nutných k udržení dopravy, znovuzřízení zpustlých okresních silnic, doplnění nemocnic atd. Pro ostatní práce by měly býti vypracovány detailní plány a vykonány veškeré přípravné práce včetně přípravy finančních prostředků, aby mohly býti ihned uskutečněny v okamžiku, kdy soukromé podnikání nebo nutné práce spojené s ochranou a obranou státu se budou smršťovat.

Naučme se něčemu z minulých dob. Naše finanční správa nám do roku 1930 nashromáždila čtyři miliardy daňových nedoplatků jakožto „reservu“ pro veřejné stavby a práce v době krise. V době konjunktury ministerstvo financí cestou zákonodárnou snižovalo daně. Ministerské budovy na Švehlově nábřeží, které nyní, jak se zdá, plánovitě a vkusně vybudování nábřeží nesmírně překážejí, byly stavěny v době největšího rozvoje stavebního ruchu, tedy za ceny materiálu a výši mezd pro celek nejnevýhodnějších, místo aby byly bývaly stavěny v době hospodářské krise a nezaměstnanosti, kdy veřejného podnikání z důvodů sociálních a hospodářských je nejvíce zapotřebí.

V době nejtěžší hospodářské krise, kdy též ještě nebyly konány v dostatečné míře opevňovací a jiné obranné práce, jsme se skupinou přátel, v čele s ministrem inž. Nečasem, těžce přesvědčovali veřejnost o produktivnosti a nutnosti veřejných prací a byli jsme označováni za nepraktické snílky, kteří celek chtějí vrhat do fantastických dluhů a inflace. Nyní jsme opět za značně změněných poměrů překvapeni elánem při proponování staveb a prací, sice užitečných a účelných, ale ne vždy neodkladných.

Dnes je doba, kdy je rázem nutno odstranit veškeré daňové a jiné krisové úlevy a moratoria, kdy je nutno trvat na řádném placení daní, kdy je nutno hledat příjmy pro stát na krytí obrany státu a při tom nezvážet, pokud bude možno, dluhy, abychom si mohli v dostatečné míře vypůjčovat v době hospodářské deprese na veřejné práce k potírání nezaměstnanosti. Měli bychom především změnit své veřejné budžetování. Jednotlivé položky a zejména investiční, během roku nepoužité, koncem roku propadají, a tak nejsou vytvářeny v období hospodářského zlepšování investiční fondy, jichž je možno použít v době hospodářské krise. Čeho nepoužijí státní úřady a samosprávné celky z rozpočtu v době vyšších příjmů, propadne nebo je ke konci roku neúčelně utráceno, takže v době krise, kdy klesají pak jejich příjmy a stoupají jejich vydání, není prostředků na nejnütnější investice. A tak z nemožného formalismu v budžetování dochází spíše k provádění veřejných investic v době, kdy toho není svrchaně třeba, kdy soukromé podniky za stoupajících cen těžce zdolávají docházející objednávky. Tím pak veřejná ruka spolupřispívá k přeinvestování na straně výrobních prostředků v soukromých podnicích a k udýchané, ale zato tím kratší, prosperitě a delší pak krisi.

## Máme prostředky k snížení trvalé nezaměstnanosti?

Uvedu některé z oborů sociálně politického, které jsou obecně známy, ke kterým však není dost odvahy, ačkoliv poměry si vynutí, aby po velkých škodách byly uskutečněny. Jsem přesvědčen, že trvalou nezaměstnanost nelze zamezit pouze měnovými a finančními operacemi, i když plně oceňuji jejich význam.

Těm, kdož jsou zaměstnáni, je nutno platit s l u š n ě m z d y, aby stoupající produkce s poměrně stále menším počtem zaměstnanců mohla nalézt dostatečnou spotřebu v širokých vrstvách. Počet dobře placených zaměstnanců je nutno v rámci možností rozšířit. Je to nezbytné financování konsumu, neboť racionalisace stupňuje výrobu, současně však snižuje počet zaměstnaných a snižuje mzdovou kvotu ve výrobních nákladech.

Je nepřípustné akumulovat pracovní příležitost na pokud možno nejmenší počet zaměstnaných. Neodkladnost dodávek pro národní obranu nebo pro export musí býti přísněji zkoumána a práce přes čas povolovány opravdu jen v případech zcela výjimečných. Vidíme v řadě podniků soustavné zvyšování výroby bez náležitého rozmnožování počtu zaměstnanců.

Jsou-li muži předčasně označováni za přestálé, musíme dovolit dětem, aby byly déle dětmi, a prodloužit minimum povinné školní návštěvy aspoň na 15. rok, což by mělo býti samozřejmostí, vždyť tak jako tak značná část i dělnických dětí vstupuje do zaměstnání i později. Neměli by se čtenáři „Prítomnosti“ zamyslet nad tím, jak se dosud naše školské kruhy málo zabývaly studiem a propagací prodloužení povinné školní návštěvy s hlediska zdravotně kulturního a sociálně hospodářského? V Americe a Anglii mají o tom již nejen všestrannou literaturu, ale prodloužení školní návštěvy se via facti do značné míry již provedlo až do 16. roku.

## do ba a lidé

*Occidentalis:*

### Život v obleženém Madridu

Člověk uprostřed explosí.

Jak se chovají dnešní lidé, když jsou náhle vytrženi ze svého bezpečného života? Jak reagují na nebezpečí, která znali dosud jen z dálky a s nimiž nepřišli do styku?

Nejdůležitějším obranným prostředkem, kterým vyzbrojila příroda člověka pro podobné situace, je **z úž e n í j e h o v ě d o m í**. Projeví se klesání jeho vnímací schopnosti, ukáže se jakási apatie a náhlé, naprosto neodůvodněné spoléhání na náhodu, ačkoliv náhoda v těchto případech bývá právě nejnepolehlivější ochranou. Zdá se, že člověk všechny ty hrůzy kolem sebe vnímá jen polovinou své duše. Její druhou polovinou pokračuje ve svém běžném životě, jako by se bylo nic nepříhodilo, a jako by hrozba, která nad ním stojí, nebyla ani tak děsivou. Člověk se vnitřně vzpírá proti požadavku, že by se pojednou měl celý proměnit. Díváme-li se na tragedie moderní války, vidíme, že člověk, který není přímo účastněn na bojích, se přizpůsobuje fatalisticky své situaci. Neprojevuje se při tom většinou naprosto jako bytost heroická.

Vidíme to dnes v Madridu. Náhle padla na životné, veselé, trochu ledabylé, lenivé a naprosto neheroické město válka. Po dlouhá desetiletí byl samozřejmým způsobem života v tomto městě stav míru. A pojednou tu vládne válka ve své nekrutější formě.

Jak se chovají lidé v podobné situaci? Podívejme se na zprávy, které různí dopisovatelé posílali z obleženého Madridu.

#### Rozčilení za leteckého útoku.

„Včera večer jsem si chtěl popřát sobotní potulku městskými ulicemi. Opustil jsem hotel a šel jsem směrem ke Gran Via, jedné z hlavních tříd madridských. Zavzněl hlasitý výbuch, který se mi zdál výbuchem pneumatiky. Výbuch se opakoval — síla a výška tónu mne překvapily. Vstoupil jsem do elegantního módního závodu a dal jsem si předložit moderní pánské ponožky. Několik zákazníků se tu bavilo o výbuších, které zněly z ulice. Kdekdokdo si myslí, že je to vládní dělostřelectvo.

Nezdálo se mně to tak samozřejmým, že by vládní dělostřelectvo mělo střílet z samého středu města. Vyšel jsem znovu na ulici a viděl jsem, že všechno je tu nějak pohyblivější, že chodci se dívají ulekaně a slídívě kolem sebe. Výbuchy se množily a byly stále bližší. Ze střeš mrakodrapů pronikaly oblaky dýmu: Franco bombarduje srdce Madridu.

Dnes ráno v sedm hodin počala dělostřelba znovu. Zatím, co tu píši, slyším, jak několik minut odtud dopadají granáty do bloků domů.

Jak na to lidé reagují? Když jsem se v sedm hodin probudil lomozem dělostřelby, bylo mou první myšlenkou rychle se obléci. Teprve pak jsem si ujasnil, že je to vlastně docela zbytečné. Obrátil jsem se tedy na druhou stranu a spal dál až do půl deváté. Je ovšem možno, že ti tam venku si každou chvíli vezmou na mušku můj hotel. Ale člověk tiše doufá, že je to nenapadne.

Bombardování obytných čtvrtí z letadel stalo se tak normálním zjevem, že člověk se bezděčně dívá na hodinky a řekne si: „Vida, čtyři hodiny, a ještě tady dnes nejsou...“

Snížení maxima pracovní doby v průmyslu na 40 hodin týdně ukazuje se čím dále tím více jakožto nezbytný z á k r o k. Tato reforma byla provedena nejen ve vzdálené Americe, ale nyní bez podstatných obtíží i ve Francii, jejíž průmysl ve svém celku je méně technicky vyspělý a zracionalisovaný nežli náš. Musíme dbáti, abychom při zkrácené pracovní době zaměstnávali více lidí než dosud. Období hospodářského zdvihu je právě vhodnou dobou ke snížení maximální pracovní doby bez ohrožení výrobní a konkurenční schopnosti podniků a bez snížení spotřební síly jednotlivých zaměstnanců.

Musíme již jednou počítat jako s trvalým a stupňujícím se jevem, že starší dělníci a úředníci jsou dříve propouštěni ze stálého a dobrého zaměstnání. Proto musí být invalidní a starobní pojištění dělnické a úřednické postaveno na takovou finanční basi, aby tomuto zatížení mohlo lépe čelit nežli dosud. I zde musíme vytvořit dostatečné rezervní fondy v době hospodářského zdvihu pro dobu hospodářského poklesu.

Nyní by byl vhodný okamžik pro zavedení povinného pojištění proti nezaměstnanosti, v němž by byly povinně vytvořeny úspory za pomoci státu, podnikatelů a zaměstnanců na krytí existenčního minima těch, které v době hospodářské krise nebudeme moci zaměstnat. Že to bude třeba, toho je nejlepším dokladem okolnost, že i dnes v době hospodářského zlepšování průmyslové státy mají více nezaměstnaných nežli dříve v době hospodářských krisí. Proto právě nyní se Spojené státy americké a i Belgie připojí ke státům, které již zavedly povinné pojištění proti nezaměstnanosti.

Vidíme-li, jak chaoticky a zimničně nejistý je vývoj našich hospodářských a sociálních poměrů i v době hospodářského zlepšení, poněvadž není vedle lidskosti v soužití mezi národy a státy ani dosti odvahy, aby technickému pokroku byly přizpůsobeny sociální poměry. Vedle členění všemi prostředky nebezpečí války, bylo by třeba provést řádnou distribuci pracovní příležitosti a spravedlivé a účelné rozdělení společných pracovních výtěžků, aby zaměstnanost a mzdy, a z toho vyplývající nedostatečná spotřeba stále nepodrážely možnosti výroby, která se v dnešní době jeví prostě jakožto normální a trvale stoupající.

Vím, že všechny tyto nutné reformy vyžádají si zvýšení výrobních nákladů, proto nebudou rázem a úplně splněny, ale bez strukturálních sociálních reforem nezbytně setrváme v trvalém, ba i se stupňujícím, hospodářském a sociálním nebezpečí. Vždyť hlavní příčinou současné relativní podspotřeby je snížená mzdová položka ve výrobních nákladech v důsledku racionalisace.

Nejsou to jen otázky, týkající se zájmů zaměstnanců, vždyť nejen mnozí podnikatelé, ale i značná část zaměstnaných dělníků a úředníků na př. je proti zkrácení doby a proti zvýšení sociálních dávek a výdajů na — u srovnání s poměry z doby našich rodičů — starší děti a předčasné pensisty z donucení. Jsou to otázky plánovitého podnikání a hospodaření v zájmu společenského celku. Proto je na školené inteligenci, aby tyto otázky studovala a brzké jejich uskutečnění odborně propagovala.

## Člověk je pouhý divák.

„Především jsem přišel po prvé na místo, zasažené leteckou pumou. Bylo deset minut před druhou hodinou. Jel jsem právě v autu. Tu jsem spatřil, jak se lidé rozutíkávají. Obratem ruky byla ulice prázdná. Tu už slyším bručení leteckých motorů. Pojednou hlasitý výbuch. A než jsem si uvědomil, co se stalo, už vidím, jak se z pětipatrového domu vyvalil sloup dýmu. Zahnuli jsme za roh. Druhý ohlušující výbuch — cihly, tašky, kusy dříví a střechy se utrhnou od vrcholu činžovního domu a padají před námi na cestu. V nejbližších domech jsou roztrženy všechny okenní tabule a s řinkotem padají na dlažbu.

Zastavili jsme vůz a pádili do nejbližšího průjezdu. Ve vzduchu hvízdala nová puma. Zamrazilo nás. Kam dopadne? Chtěl jsem vyrazit nejbližší dveře, abych se mohl lépe krytí. Ale náraz vzduchu vyrazil tyto dveře sám s takovou prudkostí, že jsem odletěl.

Puma dopadla o tři domy dále proti mému útočisti, projela střechou. Hned za ní následovala druhá. Hluboký tón výbuchu mi prozradil, že puma narazila na něco tvrdého. V nejbližší vteřině zasvištěla žulová deska dlažby, přeletěla střechu, dopadla na blízký dvůr, těsně před vrata, u nichž jsem stál. Roztržila cementovou dlažbu.

Nějaká paní otevřela dveře do dvora a kývala na nás, abychom vstoupili. Volala: „Takoví barbari!“

Řítily jsme se přes dvůr do jejího bytu. Její osmnáctiletá dcera byla napůl šilená strachem. Nejbližší dvě pumy dopadly v takové blízkosti, že jsme v uzavřeném bytě slyšeli jejich hvízdání. Nemohli jsme ji uklidnit. Při každém otřesu podlahy křičela zoufalým způsobem.

Když bylo několik minut ticho, odvážil jsem se znovu na ulici. Bombardovací letadla zmizela. Ordonanční voják, jedoucí na kole, si vyžádal mé auto pro transport raněných. Zastavil k tomu účelu všechna ostatní auta, která byla nablízku.

V dolejších patrech bombardovaných domů byl čilý život. Vylézali z nich ženy, děti, starci. Všechno bylo bílé. Bílé vlasy, bílá hrůza v tváři, bílý prach dlažby pokrýval šaty. Ze zpusošeného bytu zachránila třináctiletá holčička klec s kanárkem. V druhé ruce tiskla láhev s mlékem.

Nějaká matka stojí s kojencem. Jediné to místo, kde tiskla k prsům tělo dítěte, mělo ještě barvu jejich šatů: všechno ostatní bylo bíle od prachu. Dítě krvácelo na čele. Na chodníku stála svaštělá babička, zabalená do pokrývky. Její obličej sebou křečovitě škubal a nedovedla pronést nic jiného, než stále jedinou otázku: „Kam teď mám jít...?“

Vrátil jsem se do hotelu. Lidé bez přístřeší proudili ulicemi, vlekli zimníky, balíky šatů a zíněnky z dětských postelí. Na prazích zničených domů stály ženy a spínaly ruce a kymácely se v bocích ve svém zoufalství.“

## H r ů z a p a s i v i t y.

„Výkřiky osmnáctiletých jsou charakteristické. Je to jediný prostředek, jímž mohou nesnesitelný stav pouhého čekání proměnit v zdánlivou činnost. Slyšel jsem, že ve stejné situaci se dávali mladí španělští vojáci bez jakéhokoli důvodu do prudké střelby. Nemělo to nejmenšího smyslu, naopak, ohrožovalo to ještě chodce na ulicích.“

Dopisovatel „Timesů“ o tom vypráví zajímavý případ: Úředník britského konsulátu se vracel domů právě ve chvíli, kdy vyslanectví bylo bombardováno. Přecházel širokou Calle Velasquez, když zaslechl pojednou prudkou střelbu z pušek. Kule mu svištěly nad hlavou, takže byl nucen rychle se vrhnout na dlažbu, aby nebyl zasažen. Leže na zemi, viděl vojáka skrytého za stromem, který divoce před sebe páčil, zřejmě jen proto, aby si ulevil ve svém vzteku. Na druhé

straně střílel stejně rozzuřený voják, jen o něco mírněji. Po nějaké chvíli se jejich prudké rozčilení ochladilo a jejich hněv se zmírnil. Bylo zase ticho, a britský úředník si už potřeboval dáti pozor jen na Francova letadla. Kule vládních vojáků už ho neohrožovaly.

## Fatalisté.

Manuel Azaña pravil ve své velké řeči:

„V Madridu, kde se nikdy nic nepříhodilo, odehrává se dnes největší událost moderních španělských dějin. Bude třeba dlouhého času, než dnešní obyvatelé Madridu, pokud nebyli vyvražděni, pocítí všechnu vděčnost za to, kterou zaslouží za svůj bezmezný odpor a za to, čím dnes mají vliv na osud celého Španělska.“

Azaña charakterisoval toto město správně: „V Madridu, kde se nikdy nic nepříhodilo.“ Madrid je město, které se věčně usmívalo, které bylo věčně zdvořilé, kde se lidé věčně scházivali ke sklence vermuthu nebo k čišce mokka v kavárně. Lidé často tvrdili, že, kdyby došlo někdy ve Španělsku k nějaké válce, vytáhne Madrid již třetí den bílý prapor. Tvrdilo se, že bude okamžitě konec madridské odvahy, jakmile Madridané ve svých znamenitých restauracích dostanou jednou místo obvyklých pěti chodů jenom čtyři.

Zřídka kdy se některé proroctví ukázalo tak chybným, jako tohle. Všichni duchaplní znalci Španělska znali jen povrch jeho duše a přehlíželi jeho základní vlastnost: nenáročnost. První život v Madridu vypadal vskutku tak, jako by se odehrával bezstarostně jen v kavárnách, klubovnách a na promenádách. Člověk se bezděčně ptal, kdy se v tomhle městě vlastně pracuje. Ve skutečnosti však madridský lid žil vždycky spartánsky. Proto také uprostřed dnešní bídy vidíte v tvářích lidí něco překvapivého: uspokojení. Proslavená španělská hrdost se ukazuje dnes se své ušlechtilé stránky: v soukromém životě obleženého města. Nikdo z těchto lidí se neukáže slabým, oni vědí, zač trpí. A lid tohoto města vede svůj život skoro nezměněně, tak jako včera. Jako by pumy nebyly proměnily třetinu domů v hromady trosek, jako by děti nebyly bývaly roztrhány pumami.

„Už tři neděle jsem nebyl v Madridu. Když jsem se znovu vracel, byl podroben vůz důkladné prohlídce. Tentokrát nehledali zbraně, nýbrž potraviny. Vláda nechce, aby soukromníci zásobovali město potravinami. Všechno, co obyvatele sežene mimo Madrid, se sem dováží a veřejně rozděluje mezi všechny obyvatele.“

První cesta nás vede do kavárny, do naší dobré staré kavárny, do „Granja“ na ulici Calle de Alcalá. Elegantnější sousední kavárna, „Negresco“, je zavřena. Puma proletěla budovou a roztržila strop. Hrozně zřídila puma tenhle dům. Ale „Granja“ ještě stojí. A pro povrchního pozorovatele žije stejně, jako žila dříve. A přece se mnohé změnilo.

Je tu jiné obecnostvo, jiná obsluha, jiná potrava, jiná atmosféra. Dříve tu pili kávu intelektuálové a umělci. Ještě tu sedí několik malířů a spisovatelů na svých starých místech. Jsou však v uniformě a jsou tu jen na krátkou dobu, kterou jim povoluje několikahodinná dovolená z fronty. Většina z návštěvníků jsou ranění milicionáři, kteří mají povolenou vycházku. Z mladých číšníků tu žádný nezbyl. Všichni ti veselí kumpáni leží v střeleckých zákopech.

Obsluhují jen staříci, kteří se při každé objednávce ještě důkladně na všechno vyptají, aby se přesvědčili, že správně rozuměli, a aby si ušetřili dvojí cestu. Každá cesta od výčepu k hostovi je pro ně jakousi dobrodružnou výpravou. Z jejich tváře je vidět, že jsou připraveni na všechno. Upro-

střed místnosti může pojednou explodovati puma — a pak obsluhovali naposled.“

## V kavárnách a obchodech.

„Káva, onen dokonalý a prchavý výtažek mocca, jímž Madrid byl vždycky proslaven, tato káva je tu už vzácností. Pije se jakýsi řídký roztok heřmánkového čaje nebo lipového thé, a jí se k tomu půl suchého chlebičku. Čokoláda bez mléka je určena jen pro děti a pro raněné. Občas je na prodej pivo, alespoň na několik hodin. V okamžiku je však všechno vyprodáno.

V kavárnách už není lomoz a lidé už se tu nesmějí. Zato se tu objevuje nový hudební nástroj, v Španělsku dosud skoro neznámý: foukací harmonika. V nejtemnějším koutě lokálu sedí voják lidové milice. Je z jiného konce Španělska, daleko vzdáleného od Madridu, ještě vzdálenějšího proto, že tam dnes vládnou fašisté. Na foukací harmoniku projevuje svůj bezmezný stesk po domově.

Zatím co sedíme v kavárně, vstoupí dva starci, dva bratři, kteří od nepamětné doby na tomto místě hrávali své partie domina. Jeden z nich má pod pažďím stočenou zelenou plst, kterou klade na mramorový stolec. Vypadá jako Moslemín, jenž přichází do mešity se svým kobercem k modlitbě. Rozkládá tuto pokrývku, která vypadá jako trávnik, na své obvyklé místo, a hra počíná. Oba tito starci ztratili ve válce dohromady už pět synů. Ale hrají dále tak, jako by se v jejich životě bylo nic nezměnilo.

Honosné a zářivé výkladní skříně madridské osleply. Sklo výkladů je polepeno širokými pruhy žlutého papíru, které rozděluje hladkou plochu na malé čtverce nebo na různé geometrické obrazce. Papírové polepy působí, že křehké výkladní skříně se stanou pružnějšími a odolávají obrovskému tlaku vzduchu při hřmějícím dopadu pum. Tímto přelepem však skleněné tabule tak ztemní výkladní skříně, že sotva rozeznáte, co za nimi je uloženo. Smutek leží na obchodech. Je konec svátků nakupování. Člověk si koupí už jen to, co potřebuje nejnepobytněji. Nakupuje už jen lid, a lid dnes nemyslí na přepych.

Většina výrobků, bez nichž se člověk může obejít, zmizela z výkladních skříní. Většinou je dodávala cizina. Podobné omezení běře životu všechen vnější lesk, ale život se jím uvnitř upevní. Pobízejí se všechny vlastní produkční síly národa. Dnes se ve Španělsku vyrábí leccos z toho, co bylo dříve třeba dovážeti.“

## Člověk se nevzdá pohodlí.

„Tito lidé, kteří od dětských let byli zvyklí na kouření, trpí nejvíce nedostatkem ušlechtilého tabáku. Zvláště v těchto těžkých dobách je kouření jejich jedinou zábavou. Není už kabaretů, není variété, se západem slunce se končí den. Všechny divadelní budovy madridské budou za nedlouho obsazeny pro veřejné účely.

Jakmile se setmí, najdete na ulicích už jen ty, kteří tu mají služebně něco na práci. Večer nehoří na ulicích žádná světla. Madrid leží tak vymřelý, že vypadá jako město, postavené vedle filmového ateliéru z pouhých kulís, mezi nimiž se právě nefilmuje. Toto vymřelé město působí děsivě. A přece je vymřelé jen zdánlivě.

Až do nedávna jezdily ještě po celý večer pouliční dráhy. Bylo vidět, jak těžko se Španělé vzdávají svého osobního pohodlí ve prospěch obranných zajištění města. Konec konců každý ponenáhlu pochopil, že večer a v noci musí celé město být zatemněno, aby se nepřátelští letci nemohli orientovati. Od tohoto teoretického poznání je však do praktického uskutečnění daleko. Španěl nemá nejmenší chuti vzdát se přijemnosti tohoto života, ani když je město obleženo, ani když mu přímo hrozí, že přijde o život.

Zajímavým příkladem je historka o modrém osvětlení elektrických drah. Zpráva města totiž předepsala, že všechny lampy, osvětlující elektrické vozy, musí být zbarveny modře. Bylo však po ruce málo lamp s modrým sklem. Elektrické podniky si vypomohly tím, že natřely žárovky na modro.

Tahle barva však nevydržela. Lidé, kteří se večer vraceli elektrickou domů, byli zvyklí číst po cestě noviny. Protože modré lampy dávaly jen málo světla, vyvinul se všeobecně zvyk, že se modrá barva za něměho souhlasu průvodčích se všech žárovek v tramwaji oškrabovala.

Jen docela ponenáhlu se daří disciplinování obyvatelstva. Tyto snahy nenarážejí na nějaký zásadní nerozum Španělů, nýbrž na jejich individualismus. Jen zde se mohl odehrát příběh, který vám povím. Když v říjnu byl první velký letecký útok na město, dopadlo mnoho pum na skupinu žen a dětí, stojících na ulicích. Mnoho jich bylo zabito. Vojska rebelů popírala, že to spáchala jejich letadla. Tvrdilo se, že prý to způsobila vládní letadla, poněvadž vláda nemohla jiným způsobem otrásti lhostejností Madridanů a rozplameniti je k obraně. Celé toto vyprávění je ovšem nepravdivé, je však velice charakteristické právě pro toto město.“

## O osudu zvířat.

V soukromém dopise, který poslala Španělka z Madridu počátkem července, se praví:

„Sedíme skrčení v mrazu Vašeho bytu, jindy také ve sklepě. Jsme rádi, že máme střechu nad hlavou, neboť náš vlastní byt byl zničen leteckými pumami. Ale Vás dům ještě stojí. Váš milý kocour ještě žije. Jistě by už byl dávno posel hladu, kdyby vojáci ze sousedního domu mu nebyli občas přinesli něco k žrádlu.

Dostane se tu ještě chléb a luštěniny, ale není mléka, není masa a není peněz k nakoupení ryb, když jich někdy přijde nějaká zásilka z Valencie. Běda je den ode dne větší.

Člověku leží na srdci ovšem více osud lidí než osud zvířat, je však zajímavé pozorovati, že člověk naprosto nezapomene na zvířata a že zvířata často mají šťastnější osud než jejich páni. Pamatuješ se na šedivého teriéra našeho přítele F.? Chtěl ho původně vzít sebou na frontu, ale to nebylo dovoleno. Pes se tedy potuloval ještě nějakou dobu po starém bytě, který později byl při útoku zničen. Tuhle se pojednou objevil u známé rodiny, která seděla v kavárně. Byl odřený a vyhladovělý, ale dával najevo velikou radost. Ovšem že se ho ujali a od té chvíle žije věrně mezi nimi a dobře se mu daří.“

## Před evakuací.

„Ve studených a přeplněných domech debatují mnohé rodiny o posledním výnosu generála Miaja, jímž se ustanovuje, že veškeré civilní obyvatelstvo Madridu má být evakuováno. Tím, že byl vydán rozkaz hájiti Madrid ulici po ulici a dům po domu, bylo rozhodnuto o osudu všeho civilního obyvatelstva.

Čtvrt milionu lidí už opustilo Madrid. Zůstaly tu ještě aristokratické rodiny a mnoho rodin pensistů a lidí s drobným příjmem, jejichž veškerým majetkem je jejich byt. Jen násilně se od něho dají odtrhnouti. Synové mnohých z nich bojují na druhé frontě. Kdo jim v tomhle postavení pomůže? Za posledního půl roku nedostali od svých příslušníků sebe menší zprávy. Jen zřídka jim pošlou dopis přátel ze zahraničí, kteří se o jejich příbuzných dověděli. Tito lidé neví nic o svých synech a otcích, ženy nemají tušení, jsou-li vdovami, děti nevědí, jsou-li sirotky.

Je jich tisíce. Tyto střední vrstvy tvořily velkou část madridského obyvatelstva: Madrid býval vždycky střediskem venkovské šlechty a aristokracie. Až do té chvíle žily ze zbytků svého jmění. Většina z nich půjde do vyhnanství bez jakýchkoliv prostředků. Nemohou se setkat s přáteli tam

venku, protože jen člověk s pasem, potvrzujícím oficiální poslání, projde linií.

Zejména dětem se vede špatně. Ve Španělsku bylo vždycky málo škol. Teď je tento nedostatek ještě citelnější. Milióny dětí v dnešním Španělsku nemají už celé měsíce školního vyučování. Většina z nich žije bez potřebné péče. Co se z nich stane v budoucnosti?

To je jeden z tolika velkých problémů, které se vynořují v dnešním Španělsku, které ničí občanská válka.“

## filosofie a psychologie

Dr. Jindřich Lev:

### Psychologie diktátora

Muž, který se skrývá.

Člověk, jenž v sobě nese typické rysy příštího diktátora, má vyhlídku na úspěch podle toho, přejí-li mu hospodářské a psychologické síly jeho doby. Jisté existují sta zmařených diktátorů. A existují jednotlivci, kteří jsou nepatrnou součástí jediné vlny, a které tato vlna vynese na výšiny úspěchu. O psychologii těchto diktátorů mnoho nevíme. Je jejich podstatou totiž je se skrývat, nikoli ukazovat se. Oni se nepředstavují, nepředvádějí svůj portret, nýbrž svou legendu. Nejde jim o to, aby lidé viděli jejich postavy, nýbrž jejich pomníky.

Ten je způsobitý státi se diktátorem, kdo ve svém vlastním vývoji je obrazem masy, která ho má vynést na povrch. V jeho vnitřních potřebách a ideálech, v jeho uvědomělých i podvědomých touhách, dokonce i ve vnějších jeho životních osudech najdete období s tím, jak vypadají osudy, zážitky a přání oněch vrstev, které sahají po moci ve státu. Tak se stává psychologie diktátora psychologií té které dočasné diktatury. Postava diktátora, která se úspěšně skrývá za legendou, se nám v důsledku toho prozrazuje ve tváři davu, jehož zvoleným hrdinou je. V zrcadle masy vidíme ve hrubých, avšak zřetelných rysech obraz „vůdců“.

Ve které hmotné a duševní situaci si hledá národ vůdce? Proč má vůdcovská ideologie v této určité situaci tak velkou naději na úspěch? Které potřeby byly touto ideologií uspokojeny?

### Útěk ze skutečnosti.

Jednotlivec se vyvíjí v určitém postavení rodinném. Požadavky a ideály společnosti jsou přinášeny k dítěti prostředím rodiny. Rodina sama je státem v miniatuře. Pocity, které získává člověk v raném dětství, přenáší z určité části v dospělosti i na svůj poměr ke státu. Lásky k rodičům a k rodině se na rozšiřuje na lásku k národu a k lidu, jehož je příslušníkem. I konflikty, do nichž se dostal ve své situaci v rodině, budou působiti v budoucnosti buď jako ženoucí nebo jako brzdicí síly v jeho poměru k národnímu okolí.

Mnohé iracionální způsoby chování člověka v politickém životě je možno vysvětliti z toho, jak rozličná přání a rozličné ideály zakotvily v hlubinách dětského citového života. Na druhé straně však převládá v jednání dospělého člověka měřítko rozumové, dospělý člověk se nenechá ve svém chování ovlivniti jen hnutími afektu, nýbrž je řízen reálnými úvahami a zájmy. Přesto však dochází v životě jednotlivce k dobám, v nichž se dostaví příliš silná selhání a zklamání, která člověk už nemůže přemoci svými reálnými silami. Proto se ve svém vnitřním životě utíká nazpět, do dřívějších dob a

dřívějšího způsobu myšlení, jde zpátky do svého dětství. Hledá tu způsob ukojení oním starým v dětství známým způsobem. Zklamání z reality, zoufalství, že reálné uspokojení není možné, přivedly člověka k útěku ze skutečnosti.

Dospělý člověk, jenž se naučil sám si určovati svůj život, jenž byl zvyklý přikládati reálná a rozumová měřítka, utíká se do světa dětského způsobu myšlení. V tomto světě ještě nejsou přesně od sebe ohraničeny přání a skutečnost. Je to svět magického myšlení, svět pohádek, svět, v němž vznikají myty. Naprosto stejný postup vidíme v psychologii davu. Celý národ někdy prchá ze skutečnosti, která jej zklamala, do světa mystiky, prchá z kritického postoje dospělého člověka, který sám určuje své jednání, do dětského způsobu chování: potřebuje někoho, kdo by jej vedl. Potřebuje „vůdce“.

### Malý muž uprostřed chaosu.

Obyčejný jednotlivec nemá svou vůli, svými plány a svými silami rozhodný vliv na moderní svět. Svět se pro něho stává nesrozumitelný, nepřehledný. Na jednotlivce padají hospodářské krize, znehodnocení peněz, náhlé vlny nezaměstnanosti. Všechno to vypadá jako přírodní katastrofy. Náš jednotlivec si připadá jako míč, jímž si hrají anonymní síly. Má dojem, že stojí bez pomoci a bez naděje na záchranu tváří v tvář slepému průběhu hospodářského dění. Vládne tu nepochopitelný chaos, nic už není přehledné, zdá se, že kterýkoli rozumový plán je docela nesmyslný.

Předchozí desetiletí se svým rozvojem průmyslu, s úspěchy přírodních věd a techniky rozšířily víru ve vědecké poznání, víru ve třídící a plánující rozum. Tím mohutnější byl otřes, kterému tato víra za války a po válce podlehla. Proč by měl člověk jednati odpovědně, když takové jednání vedlo jen od zklamání ke zklamání? Proto dav už nechce jednati odpovědně. Tak si počíná nemocný člověk, jenž se utíká z reality, odvrhuje od sebe odpovědnost, nechává o sebe pečovati a zacházeti sebou jako dítě. Tak jedná i celý národ, jde nazpět, ve své únavě a svém zklamání se odevzdává do rukou ošetřovatele, „vůdce“, pochoduje na rozkaz a dá se jakkoli na rozkaz dirigovati.

Daleko snáze se žije, když už člověk nemá odpovědnosti za své jednání. Léta bídy a selhání rozpoutaly nenávist a závist, nespokojení lidé se stali útočnými. Útočné síly však byly pokroceny a diktátor, jenž převzal břemeno odpovědnosti, určuje i to, do jakých slov a jakých činů se spoutaná útočnost smí převrtělit. Oklikou přes „vůdce“ stoupá i pokleslé sebevědomí zklamaných. Lidé se s ním ztotožňují stejně jako slabé dítě se identifikuje se svým otcem, jehož veliký klobouk si nasadilo na hlavu. Lidé smějí nositi stejný stejnokroj jako „vůdce“ a čerpají z něho to, co ztratili na síle a na sebevědomí.

„Vůdce“ přece ujišťuje, že všechny tradice stojí na jeho straně, všichni národní bohové, že mu pomáhají, takže i nejzakázanější věc se zdá jemu dovolenou. Jak krásně se všechno zjednodušilo! Zmizel nepochopitelný chaos, zmizelo děsivé množství nepřehledných možností a nebezpečností. Celý život ovládá několik jednoduchých myšlenek. Někdo jiný promyslí všechno předem, „vůdcovo“ nezbadatelné rozhodnutí určuje každý směr.

### A jak vypadá tajemný „vůdce“?

A jak je to s ním samotným? Celé tajemství spočívá v tom, že ani „vůdce“ není jiný, než kterýkoli muž z davu. Ani on nemá odpovědnosti. Smí slibovati všechno všem, dnes to a zítra ono, smí si odporovati, kolikrát měsíčně se mu zlíbí. Ani on nevěří v rozum, nýbrž má mystickou dů-

věru v sebe samotného — proto také musí ustavičně dovolávat se víry ostatních. On se spoléhá na okamžitou intuici, má bleskurychlá rozhodnutí. Připadá si jako nástroj jakýchsi vyšších sil a mluví-li, podobá se posedlému.

I tento vůdce má — jak víme z jeho spisů i řečí — pochroumané vědomí svého já. I jeho život se skládal od dětství, ze školy, od vykonávání povolání — jen z porážek, útrap, z nenávisti potlačeného proti silnějším, z nenávisti vnitřně slabého k silnějším. „Vůdce“ i vedení jsou utvoření z téže látky a vyrostli ze stejného zážitku. I tomuto vůdci se podařilo po zklamání všeho všedního nalézt i jednoho dne zázračnou víru. Tato víra je stejně nerozumná a stejně protismyslná, téhož rázu jako víra vedených. Protože měl dosud jen prohry a neúspěchy, musil svou víru založit na zázraku. Vždy ztratil stejně jako lid víru v rozumová řešení. Zde právě se stýká jeho osobní osud s osudem národa.

Není náhodou, že se do nejúžšího kruhu kolem „vůdce“ seskupuje nápadně velké množství právě takových lidí, kteří i ve svém pudovém životě ztroskotali. Naproti tomu vlastní kruhy náboženské ideologii vůdcovské odolávají nejsilněji. Tyto kruhy nepotřebovaly náhradního náboženství ani v nejtěžších dobách, kdy realita selhávala.

## dopisy

### Konec aeroplánu?

Vážená redakce!

Musím reagovat na stať francouzského inženýra Maurice Berta, přeloženou v minulém čísle „Přítomnosti“. Podle něho totiž existuje už na světě vynález takových vlastností, o jakém snilo lidstvo od nepaměti. Ideální letadlo, které startuje s místa, letí rychleji a bezpečněji než doposud užívaná letadla t. zv. aeroplány. Má jím být letadlo francouzského vynálezce Bregueta: gyroplán Breguet—Dorand. Autor článku připsal tomuto stroji skutečně pozoruhodné vlastnosti. Je to prý vynález, kterým „bylo rázem uskutečněno vše, co se jen od letadla mohlo požadovati“: Může kolmo vzlétnout a vznášet se nehybně ve vzduchu a je při tom naprosto stabilní, snadno dosahuje rychlosti přes 400 km za hodinu a při stejné váze potřebuje daleko nižšího výkonu než normální aeroplán. Vznáší se prý tím, že tlačí vzduch křídly vrtule nahoru. Má dvě vrtule proti sobě se točící, aby se zajistila stabilita a zrušil moment, snažící se otáčet letounem proti pohybu vrtulí.

Gyroplán Breguetův nemá však ve skutečnosti tyto vlastnosti a v nynější a principiální nezměněné podobě jich ani nikdy nebude mít. Je stejně dokonalý, anebo lépe řečeno nedokonalý, jako řada podobných letadel jiných vynálezců jako Asbótha, Florina, Isacca atd. Liší se od nich jen tím, že po některé stránce je předčí, a po jiné je zas nedostihuje. Mimo chodem řečeno, nejučinnější z nich se zdá být helikoptera Asbóthova, s kterou se konají v poslední době v Anglii četné pokusy. Podle Berta mohlo by se však soudit, že gyroplán Breguetův je světoborný vynález a značí skutečně konec aeroplánu. Jak bychom si však vysvětlili, že stroj tento, ačkoliv létá pokusně už od poloviny r. 1935, nevydobyval si ještě místa, které by mu podle jemu p. Bertem přičtených vlastností prá-

vem patřilo? Proto, poněvadž jich postrádá a v odborných kruzích je to obecně známo.

Pokusím se několika slovy vysvětlit princip tohoto gyroplánu (anebo správně helikoptery podle definice v odborné literatuře vžitě) a poukázat na pravý stav věci.

Poslední typ gyroplánu (jak jej Breguete nazval) Bregueta, dostavený a zkoušený v roce 1935, vykonal v prosinci r. 1935 zdařilý let v okruhu asi 500 km rychlostí 100 km za hodinu. Jeho motor měl 230 HP, celý letoun prázdný vážil 1600 kg, zatížený 2260 kg, rotor měl dvě protiběžné vrtule o průměru 16 m, trup z ocelových trubek. Rotor, poháněn motorem, zajišťoval gyroplánu pohyb vzhůru a dopředu (potřebná složka tahu dopředu získána nakloněním rotoru do předu asi o 9°). Listy vrtulí byly stavitelné automaticky pomocí důmyslného mechanismu. Úhel náběhu listů se měnil během otáčky periodicky: při pohybu listů dopředu zmenšovaly tyto svůj úhel náběhu, při pohybu dozadu zvětšovaly. I střední úhel nastavení mohl být měněn. Na př. v případě poruchy motoru mohl se nastavit úhel potřebný k autorotaci a tím mohl být zabezpečen automatický sestup; bezprostředně před přistáním zase zvětšením úhlu náběhu (středního) listu mohl se zmírnit náraz na zem.

Jak vidět, obstarával všechny pohyby a řízení jediný rotor o dvou vrtulích. Gyroplán tento neměl tedy vrtuli vpředu jako autogiro. Jeho dvě vrtule o společné ose nad sebou pohybovaly se proti sobě. Tím se rušil moment, který při použití jediné vrtule snažil by se otáčet letounem. Nezajišťuje se tím však stabilita letadla. Spíše se tím ničí. A teď jsme u toho nejhlavnějšího, u Achillovy paty vynálezu. Gyroplán nemá automatickou stabilitu, jako ji má aeroplán. Při nárazu větru nevzniká na něm automaticky síla, která by se jej snažila navrátit do původní polohy. Dvě protiběžné vrtule ruší navzájem i gyroskopickou stabilitu, kterou by letoun disponoval při jedné vrtuli, jak je tomu u některých helikopter (Isacco, Florine). Nestabilní a k větrným nárazům citlivý je však gyroplán Breguetův pouze při nulové anebo malé dopřední rychlosti. Po určité rychlosti má zajištěnu stabilitu ocasními plochami, podobnými jako aeroplán. Tím však ztrácí výhody, které by měl proti tomuto při malých rychlostech. Nemůže při větrném počasí startovat s místa s dostatečnou bezpečností, ani se vznášet nehybně ve vzduchu. Dále s aerodynamických důvodů nemůže též dosáhnouti rychlostí vodorovných tak velkých jako klasický aeroplán.

Pro tyto nedostatky nemůže být tedy gyroplán považován za definitivní řešení ideálního letadla budoucnosti a nemůžeme si vymýšlet ještě dlouho fantastické plány o ekonomické transatlantické dopravě jiným letadlem než aeroplánem, dokud tyto nedostatky helikopter nebudou uspokojivě řešeny. Skutečnost není fantazie, vynálezy se dnes nerodí intuicí, „rázem“, nýbrž pevnou prací experimentální a badatelskou, která zabere mnoho let, při níž každý nezdár znamená nové poučení. Pokusné letadlo Breguetovo, číre létající laboratoř, jak jej přiléhavě sám nazval, má být krokem v vývoji. Sám Breguet je si zajisté vědom nedostatků svého vynálezu.

Výsledkem této úvahy je tedy závěr, že aeroplán bude ovládat ještě dlouhou dobu suverénně vzduch a zůstane dlouho jediným spolehlivým dopravním prostředkem ve vzduchu. Konstrukce principiálně odlišné jako autogiro, cyklogiry, helikoptery atd. mají stále ještě význam velmi omezený, spíše jen sportovně-pokusnický.

Ing. Jan Gonda.

**TISÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ - KAREL KELLNER V PRAZE**  
**TISÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ!**

zřídil na Václavském náměstí čís. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali, nové vzorné papírnickví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivá zlatá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.